

24 MAY

ТРАВНЯ

2019

ІНСТИТУТ Д-РА Я.-У.
САНДАЛА, НОРВЕГІЯ
Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute,
Norway

Житомирський національний
агроекологічний університет
Zhytomyr national
agroecological university, Ukraine

64 САМІТ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

64 Summit "Conversations on Emerging Issues in Social Entrepreneurship"

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ЖИТОМИРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

FIL. DR. JAN-U. SANDAL INSTITUTE

**ДИСКУСІЇ З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ
СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА**

**CONVERSATIONS
ON EMERGING ISSUES IN SOCIAL
ENTREPRENEURSHIP**

**Матеріали 64-го Саміту
Соціального підприємництва
24 травня 2019 року**

Житомир - 2019

*Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського національного
агроекологічного університету (протокол № 11 від 19.06.2019 р.)*

Рецензенти:

Безус Р. М. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри маркетингу Дніпровського державного аграрно-економічного університету;

Якимчук А. Ю. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування.

Редакційна колегія:

Скидан О. В. – доктор економічних наук, професор, ректор Житомирського національного агроекологічного університету;

Сандал Я.-У. – доктор, професор, ректор Інституту Яна-Урбана Сандала, Норвегія;

Карлсон Б. – почесний професор економічної історії Лундського університету, Швеція;

Дин Ван Нха — доктор, професор Ханойського університету науки і технологій, В'єтнам;

Литвинчук І. Л. – доктор економічних наук, керівник центру інтелектуальної власності, інноватики та управління проектами Житомирського національного агроекологічного університету.

Д 48 Дискусії з актуальних питань соціального підприємництва : Матеріали 64-го Саміту соціального підприємництва, 24 травня 2019 року. Житомир : ЖНАЕУ, 2019. – 104 с.

Видання присвячене комплексному дослідженню теоретичних аспектів, моделей, механізмів та практик соціального підприємництва. Особлива увага приділяється питанням конфлікту традиційного та соціального підприємництва, розбудови інституційного поля соціального підприємництва, визначення ролі соціального підприємництва у вирішенні проблем сталого розвитку громад, генези жіночого соціального підприємництва, історій успіху реальних соціальних стартапів та ін. Видання розраховане на студентів, викладачів закладів освіти, спеціалістів органів державної влади, науковців, практиків, членів громадських організацій та інших зацікавлених осіб.

Представлені у матеріалах саміту тези учасників подані в авторській редакції та відображають власну наукову позицію авторів. Автори тез несуть повну відповідальність за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, наукової термінології, імен власних, джерел посилання.

ЗМІСТ

<i>Sandal J.-U. Business evolution of woman social entrepreneurship.....</i>	5
<i>Dankevych V. Completion of the land reform as an essential component for the development of social entrepreneurship in rural areas.....</i>	10
<i>Yakobchuk V. Corporate social responsibility in the context of development of enterprises.....</i>	14
<i>Chaikin O. Socially responsible entrepreneurship and rural inclusive growth.....</i>	18
<i>Gura V. Peculiarities of social entrepreneurship in Ukraine.....</i>	24
<i>Sereda V. The role of national law in economic development: a theoretical aspect.....</i>	30
<i>Tkachuk I. Democratic innovations in Ukraine.....</i>	35
<i>Бездітко О. Управління ризиками в освітньому процесі.....</i>	41
<i>Василенко С. Сутність соціального підприємництва та його роль у розвитку територіальних громад.....</i>	45
<i>Довженко В. Розвиток соціального підприємництва в умовах суспільних перетворень.....</i>	50
<i>Захаріна О. Феномен соціального підприємництва: сутність та особливості розвитку.....</i>	54
<i>Іванюк О. Соціальний франчайзинг.....</i>	58
<i>Плотнікова М. Родові поселення як механізм генерації екостартапів на сільських територіях.....</i>	64
<i>Присяжнюк О. Роль соціальних проектів у вирішенні проблем сільського розвитку.....</i>	69
<i>Melnyk N. Social entrepreneurship: the experience of Ukraine.....</i>	72

Omarov E. <i>Evolution of social entrepreneurship development in Europe</i>	76
Rudko K. <i>Innovative trends in business communication</i>	81
Yevchuk K.-I. <i>How the Smart City paradigm can develop the sustainable growth and ecology stability</i>	85
Смулка О. <i>Соціальне підприємництво як вид соціальних інновацій</i>	91
Євченко С. <i>Гендерні підходи в діяльності Житомирської міської ради</i>	96
Остапенко Б. <i>Світові практики зелених соціальних проектів</i>	99
Телень О., Лугина О. <i>Соціальна відповідальність органів публічної влади</i>	101

BUSINESS EVOLUTION OF WOMAN SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

Sandal J-U.

Professor, Doctor, Rector&Owner,
Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute, Norway
jan-u.sandal@janusandal.no

Woman social entrepreneurship is the creation of profit and social value based on innovation and successful entrepreneurship. Does woman social entrepreneurship exist in a world with 37 genders and 3 sexes, and how does it differ from male entrepreneurship? Furthermore, woman social entrepreneurship must always be organized as non-governmental organization (NGO), without any interference by governments – is it possible?

Keywords: woman social entrepreneurship, gender, democracy, profit, competition

Woman Social entrepreneurship is not employment, it is business, and its income is profit and social value, not wages. Why is woman business evolution in social entrepreneurship a topic? In the relatively long history of business entrepreneurship and the relatively short history of social entrepreneurship, we do not find any traces of successful woman activity. Our assumption is based on scientific sources and historical facts. Furthermore, what is the meaning of woman in this connection? Through history we usually only elaborate with two biologically sexes, male and female. Today, at least in the western world, there is a cluster of different genders and sexes, in all at least 37 genders in addition to he, she and hen. In this connection, women are not half of the population neither are men; they are just a small fraction of all the social and biological specter of the human nature. Should a

male-bodied woman be recognized as a male social entrepreneur or a woman social entrepreneur? The answer is controversial whatever it might be. Social entrepreneurship has never been, and can never become a political tool in the hands of the political boss. Human creativity, based on free men and women who are motivated by non-hedonistic or political factors are stimulated by the will and the act to achieve societal change and to make the world a better place for everyone. Social entrepreneurship aims to develop democracy, which is characterized by a higher social value for everyone, comprising values like individual personal freedom, individual economic freedom, longer life expectancy, the right to express oneself in the social system with equal opportunities to influence collective decisions that affect everyone. Moreover, the opportunities to live independently of the state or any other system or forces that represent suppressions or hindrances for a successful and happy life is also included in the definition of the social entrepreneurship mission. Social entrepreneurship can be understood as an extension of business entrepreneurship, the force that created capitalism. Social entrepreneurship can also be understood as a critic of capitalism, but first and foremost of the political injustice created by the democratic system during the area of capitalism. Because capitalism cannot function in the long run, the march into socialism seems inevitable [2]. After socialism, democracy will emerge. A socialist society has no means to provide social entrepreneurs, be it male or female, mainly due to its disrespect for the individuals' personal and economic freedoms. The socialist Marxist political ideology seeks to take control of the production means and hereby excludes the legal form of entrepreneurship. Traditionally there have been many hindrances and obstacles for woman business entrepreneurship as well as for woman social entrepreneurship. The legal system, religion, tradition, marriage, family, children and

elderly care, feminism, hate, politics and the political system, political elections and superstitions are only some of the main hindrances for woman entrepreneurship. Politicians, men and individual women as well as woman organizations call upon the political system to find solutions for woman entrepreneurship because they believe that women cannot overcome by themselves the obstacles they are facing in their mission as entrepreneurs. This approach results in making woman social entrepreneurship a tool for the political system. One should keep in mind that all problems that social entrepreneurship is supposed to deal with is manmade, which means the political system causes them. During the relatively short existence of social entrepreneurship on the global arena, its efforts have been largely concentrated on topics like starvation, education, elderly care, children care and kindergartens, sports, music and art. Fields of engagement also cover environmental problems, health care, unemployment, addictions, immigration and refugee problems, human rights and the peace process. Social entrepreneurship does not include social or voluntary work, charity or philanthropy, or any kind of governmental social benefits, nationally or internationally. Woman care in general is excluded from the concept of social entrepreneurship. The political system is not the solution; it is a big part of the problem. If the world is going to see any successful woman social entrepreneurship in the near future, the entrepreneurship must be based on the scientific truth and values like personal individual freedom, economic personal freedom and the strive for a better world based on democratic values, not based on the shadow democracy ethics. Anyhow, these values are mainly made by men, and generally accepted by women. These values constitute the general role of male entrepreneurship. If woman social entrepreneurship applies to the same values, what is then the difference between male and woman entrepreneurship? A woman dressed like a man is still

a woman. This ethical and methodological problem is of course not new. It is one of the main failures of feminism. Feminism does not accept a special role and position in society for women different from that of the man. This is the basic concept of equality. Instead of creating a specific new and different role for the new woman, their big mistake was to take over the male role, which of course cannot work as we have seen. Since Norway gained its independence in 1945 after the Nazi occupation during the Second World War, the country has turned itself into a post religious full socialist Marxist based ideology driven state. The march has been long and winding, and it is still ongoing. The state defines the role and the framework of women (and men) from before birth to death. For Norwegian women the route through their lives seem to be first to take a master degree and then to get an administrative director job, preferably in governmental bureaucracy, not to mention the 40 percent of representation of women in every board of directors. The lives of Norwegian women are filled with so many you shall. Anyway, socialist intrusion in human lives does not come without a cost. Norwegian women does not reproduce the Norwegian race, their fertility rate is too low. Therefore the political boss, the prime minister has urged the Norwegian women to increase their number of births [4]. In socialist Marxism, equality is both the goal and the tool, but the market does not operate based on equality. The market operates based on competition. There are biological gender differences, boys like competition, to be more disobedient and more independent than girls, girls like being good at what girls value, as girls, and the older the individual becomes the deeper the gorge between gender becomes [1]. Profit is the evidence that a successful innovation has taken place; it is not a motivating factor, like f. ex. wages. Profit is made by running an enterprise and thereby winning the competition on the market. Anyhow, the older the individual becomes the more conservative she

becomes, not necessarily in the political meaning, but moreover in the cultural and social sense. Age itself, education, marriage, family life, job opportunities, wages are all cultural and social conservative hindrances for woman social entrepreneurship. High education, jobs and equality are not stimulating the creation of innovation in woman social entrepreneurship; On the contrary, they all aim to get a job in the static part of the economy. Social entrepreneurship means running a production function in such a way as to make value to all stakeholders by creation of innovation. Only free and independent individuals can manage the production function and reach its goal decided by the social entrepreneur, be it a man or a woman. In this sense, social entrepreneurship must always be organized as non-governmental organizations (NGOs). Governmental intervention of any kind like funding, representation on boards, start-up programs, consultancy or any other fiscal, educational, social or political dictate make entrepreneurship impossible. If woman social entrepreneurship is supposed to work, women must be as independent as men in their connection with the government and trust only their own resources, skills, will, competitiveness and action, and that we have not yet seen, at least not in the socialist Marxist states.

References:

1. Peterson, J. B. (2018), 12 rules for life: and antidote to chaos. Toronto, Canada: Random House.
2. Schumpeter, J. A. (1942), Capitalism, Socialism and Democracy. New York: Harper & Row, Publisher, Inc.
3. The opportunity costs of socialism. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2018/10/The-Opportunity-Costs-of-Socialism.pdf> (retrieved 2019-05-05).
4. Lag flere barn, ber statsministeren i sin nyttårstale. URL: <https://www.nrk.no/norge/statsministeren-bekymret-over-lave-fodselstall-1.14362212> (retrieved 2019-05-05).

COMPLETION OF THE LAND REFORM AS AN ESSENTIAL COMPONENT FOR THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN RURAL AREAS

Dankevych V.Y.

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Department of International Economic Relations and European
Integration, Zhytomyr National Agroecological University
dankevych2017@gmail.com

The specific features of functioning of rural areas and trends in the development of social entrepreneurship are investigated. It is substantiated that under current conditions of economic activity, social entrepreneurship should be aimed at decreasing unemployment, attracting innovations and investments, formation of middle class in rural areas. It is argued that the completion of the land reform is an essential prerequisite for the development of social entrepreneurship in rural areas.

Keywords: social entrepreneurship, agricultural reform, moratorium. land market. efficiency. investments.

Agricultural sector is a driving force of Ukraine's economy. Today, more than 30% of currency proceedings are obtained owing to the agricultural products exports. At the same time, is not completely fulfilled. One of the reasons for this situation is that agricultural reforms have not been completed and there is no full-fledged agricultural land market. Completion of the land reform and inclusion of land in the market mechanism will contribute to investment attraction and to revival of class of farmers in rural areas. This, in turn, will result in the formation of small and medium-sized socially oriented agricultural business.

The development of socially oriented business in rural

areas is acquiring particular value under the existing economic crisis in Ukraine due to several reasons. Firstly, social problems are becoming more acute at this time and their solution becomes crucial both for the existence of society and for the survival of rural areas as administrative-territorial units. Secondly, social entrepreneurship encourages the creation of favourable business environment, preservation of active citizenship, which creates preconditions for a smoother overcoming of crisis.

Social entrepreneurship is entrepreneurial activity aimed at alleviating and solving social problems; and it is characterised by such features as social impact, innovation, self-repayment, financial firmness, entrepreneurial approach. In the context of contemporary realities of rural areas in Ukraine, social entrepreneurship should be aimed at decreasing unemployment, attracting innovations and investments, formation of middle class in rural areas.

The implementation of the listed above is possible through the following measures: establishment of closed production cycles in rural areas (increasing the share of added value in finished products); development of livestock breeding industry (since it facilitates the creation of additional workplaces, community budgets are replenished); cultivation of traditional crops (creation of additional workplaces, because cultivation of flax, hop and medicinal herbs results in the development of new business types); development of farm households (as an example of socially responsible business); investment in irrigation and drainage systems (which will contribute to raising the efficiency of their use and to preserving soil fertility).

At the same time, the delay with the land reform, namely the existing moratorium on selling agricultural land, restrains investments in small socially oriented enterprises and farmers, and makes it impossible to effectively use the main resource of

rural areas – agricultural land [1].

Moratorium negatively affects both different spheres of socioeconomic life and many citizens in Ukraine. In particular, it causes significant losses to land parcel owners, small and medium-sized farmers. It also leads to substantial losses of local authorities, territorial communities and gradually leads to dying off of rural areas. Moratorium prevents the formation of middle class in rural areas, the creation of workplaces for rural population. Opportunities for the development of social entrepreneurship can be formed only if land becomes liquid collateral [3].

The larger a producer is, the easier it is for them to get credit resources both in internal and external financial markets and the more difficult it is for small farmers to compete with them. The existence of moratorium facilitates the development of agroholdings, since they alone have access to financial resources. In particular, shares of agroholdings are now in demand on the international stock exchange markets, which makes it possible for them to attract additional financial resources according to international rates that are much lower than Ukrainian ones. Small farmers, who do not have the opportunity to use land as collateral, virtually have no access to credits, as a matter of fact. Nevertheless, only small enterprises and farmers develop socially oriented entrepreneurship [2].

Commodity producers do not risk engaging themselves in socially oriented agriculture, which requires the most time and consequently the most workforce and the most investments. As a result, there are almost no investments in livestock breeding and horticulture in Ukraine as well as in the development of irrigation and drainage etc. And these are the business types that are socially oriented for rural areas.

Thus, for example, due to the lack of guarantee that land will remain the property of farmers many of them do not risk investing in livestock breeding. As a consequence, the volumes

of cattle breeding are constantly decreasing in Ukraine. The share of plant production accounts for 70% of agricultural structure now. At the same time, an agroholding with 1000 hectares of land employs 7 people, who are, as a rule, not local, but hired. While in livestock breeding about 100 people are employed per 100 hectares. This leads to the acceleration of the exhaustion of the most fertile soils and to the migration of working-age population abroad.

Conclusions. Provided the completion of land reform and the abolition of moratorium, local communities will have additional budget revenues (from selling communal land, from land tax and rent increase). This will be an impetus for the development of socially oriented small and medium-sized business in rural areas. The completion of land reform and the introduction of agricultural land market will promote the creation of new workplaces in rural areas. The forecasted volume of additional financial resource for rural areas (in the form of bank loans) might amount to about USD 1.5 billion. Accordingly, the completion of the land reform is an essential component for the development of social entrepreneurship in rural areas.

References:

1. Cheshire P.C. Land market regulation: market versus policy failures / P.C. Cheshire // Journal of Property Research. – 2013. – Vol. 30(3). – p. 170-188.
2. Dankevych Y. Ukraine agricultural land market formation preconditions / Y. Dankevych, V. Dankevych, O. Chaikin // Acta Univ. Agric. Silvic. Mendelianae Brun. – 2017. – No. 65. – pp. 259-271.
3. Statistical Yearbook “Land Governance Monitoring in Ukraine: 2016-2017”. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.kse.org.ua/en/research-policy/land/governance-monitoring/yearbook-2016-2017/>.

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

Yakobchuk V.P.

PhD, Professor, Head of the Department of Economic
Theory, Intellectual Property and Public Administration,
Zhytomyr National Agroecological University

The research analyzes the actual issues of the formation of the system of corporate social responsibility in the context of administrative reform and the development of decentralization in society. The emphasis is on the role and significance of entrepreneurship in the united territorial communities, the priorities of entrepreneurial activity development, and ways of strengthening the social responsibility of the business.

Keywords: social responsibility, public administration, entrepreneurship, united territorial communities, development.

In the context of transformational transformations caused by the process of decentralization of power, business, management elite and civil society should not only develop joint projects, programs, plans, in relation to the formation of effective models of public administration of economic and social processes, but also to cooperate in the direction of forming a system of corporate social responsibility for the future and the current sustainable development of society and the well-being of the population. Particular attention in the implementation of strategies for socio-economic development of the OTT requires problems and prospects for small and medium enterprises in a market mechanism that undergo profound transformations associated with overcoming the negative effects of the influence of the factor of the limited natural, financial, human resources caused by the impact of climate change and the challenges of globalization markets.

The issues of managing social responsibility of business and the quality of enterprise activity were analyzed in the works of domestic and foreign scientists: Yu Adler, L. Vitkin, O. Glicheva, E. Deming, J. Juran, A. Zenkina, N. Inyatsa, K. Isikavy, P. Kalita, T. Conti, F. Crosby, G. Khimicheva, V. Shvets. At the same time, a number of questions regarding the formation of the system of corporate responsibility of business, especially in the context of reforming the system of public administration of socio-economic processes in the conditions of decentralization of power, require detailed analysis.

The process of decentralization of power undoubtedly contributes to the liberalization and democratization of the business's business activities in the community, is capable of ensuring the broad engagement of information and intellectual technologies in entrepreneurial activity, and will form a system of fundamentally new institutions of corporate social responsibility. The formation of the system of corporate social responsibility with a wide involvement of entrepreneurship will be facilitated by the transition to new managerial technologies based on automation of management processes in community. Our research has shown that the most promising and effective technology of public management of communities and business may be the «blockade» technology.

This technology is a transparent distributed database containing information on all transactions conducted by all system participants, such as business entities, all data is interconnected and stored in an encrypted form at the same time for all participants in the system, automatically updated with each change made. Users act as a collective notary, which confirms the truth of the information in the database and provides its protection against manipulation, abuse, corruption, which increases the degree of social responsibility of both managers and business. «Blockade» technology can significantly restrict the creation of corrupt schemes in

entrepreneurial activity, will encourage business participants to work transparently, thus creating a new form of corporate social responsibility that can be defined as corporate.

By creating a «blockade platform» in the united territorial community, almost all business transactions can be transferred to the digital space, and entrepreneurial activity can mostly be avoided without mediation, which is the basis for real absolute decentralization in the interests of society and in the direction of forming a system of corporate responsibility. Entrepreneurial operations, using the «blockade» technology, will be less costly, contracts will be shortened, transaction transparency will be ensured, they will become more secure.

Blockchain platform for managing entrepreneurship development in community is one of the promising directions of ensuring autonomy, safety, openness of business and development of social partnership. With the help of "blockade" technology, the public can participate in the control of electronic business operations of businesses (smart contracts), monitor the level of personnel qualifications, areas of profit utilization, real estate transactions, the mechanism of attracting investments, etc.

Formation of the system of corporate social responsibility will contribute to improving the regulatory and legal framework for the activities of business entities in community. An analysis of the state of the modern regulatory framework in the field of social control over business entities showed that it does not have a formalized terminological system of control of state institutions and local self-government bodies. The methodical tool of state control measures has a number of contradictory provisions and ambiguous definitions of the degree of authority of the relevant authorities and procedures that reduces their effectiveness and leads to a number of abuses by officials and business entities.

Thus, corporate social responsibility should cover all

processes and areas of entrepreneurship, provide synchronization of business, community and state interests, and intensify the organization of social activities and activities in society. Foreign experience shows that corporate social responsibility is an integral part of government programs for reforming the system of local self-government in the direction of implementing the International SA 8000 quality standards. The introduction of the above-mentioned standards in Ukraine will integrate the best practices of local self-government, define the directions of implementation of the concept of joint social responsibility, lead to the development of social entrepreneurship.

Determining the priorities of building, on the basis of corporate social responsibility, innovative models of management of entrepreneurship development in community will contribute to the growth of business security factors. increase its socio-economic efficiency, effectiveness and social responsibility in the context of sustainable development.

References:

1. Jakobchuk V.P. Agrarian Security: A Strategic Direction for the Development of the National Economy // Sb. sciences Ave Tauride State agrotechnologist un-th Sir Econ science. – 2013. – No. 2 (22), t. 4. – p. 352-359.

2. Public administration and administration: teaching. manual / [O. V. Skidan, V.P.Yakobchuk, N.V. Datsiy, and others.]; for community edit O. V. Skidana. – Zhytomyr: ZNAEU, 2017. – 705 p.

3. Lytvynchuk I.L. Intellectual Property Management in Systems AR4D (agricultural research for development): monograph / I.L. Lytvynchuk. – Zhytomyr: ZNAEU, 2017. – 618 p.

4. Akimova I. Social Responsibility of Business: Understanding and Implementation / I. Akimova,

A. Martsinkov, O. Osinkin. – K.: Published by company «KIT», 2005. – 41 p.

5. Bowen H.R. Social Responsibilities of the Businessman / H.R. Bowen. – N.Y.: Harper, 1953. – p. 71-82.

6. Butko M. Genesis of social responsibility of business and its formation in Ukraine / M. Butko, M. Murashko // Economy of Ukraine. – 2009. – Vip. 7. – p. 74-85.

7. Vorobey V. Social responsibility of business. Ukrainian realities and perspectives [Electronic resource] / V Vorobey, I. Zhurovska // Inform. Analyst. material. – Access mode: www.svb.org.ua.

SOCIALLY RESPONSIBLE ENTREPRENEURSHIP AND RURAL INCLUSIVE GROWTH

Chaikin O.V.

PhD, Science Department,
Zhytomyr National Agroecological University
alexander_chaykin@yahoo.com

The correlation analysis of the state budget support and “Quality of Life Index” increase was conducted. Rural inclusive growths through socially responsible entrepreneurship development key drivers were determined. With the help of abstract logical method rural areas through social entrepreneurship sustainable and inclusive growth scenarios matrix was designed.

Keywords: social entrepreneurship, inclusive growth, rural development.

The sustainable development goals that are declared by the UN outline the economic system to which we strive and need – more equal, fair and free from poverty, one that is

careful for the environment. These goals achievement has a direct effect on sustainable inclusive development of both local and global economies (Goal 1. End poverty in all its forms everywhere; Goal 2. End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture; Goal 8. Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all etc.) [5].

Rural areas sustainable development and their economic opportunities inextricably linked with those areas inclusive growth. The sustainable development goals implementation for rural areas inclusive growth is aimed at the revival of number of their functions, namely: demographic, social, production, ecological and other. Institutional support for rural areas sustainable development was researched by T. Usiuk [6]. T. Zinchuk proved that rural economy transformations, despite their imperfect nature and the lack of positive effects on rural population welfare material dimension, still contributed the gradual poverty reduction [7].

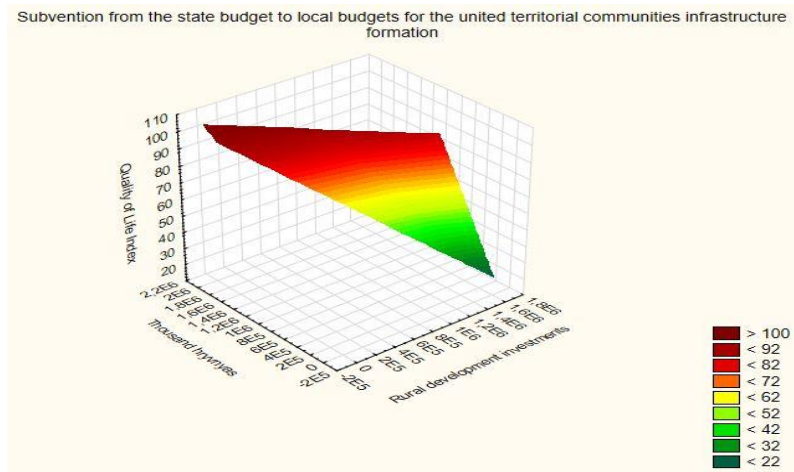
The system changes of the population structure as in the world so in Ukraine are characterized by urban population increase and rural areas residents' appropriately decrease which determines the demographic and economic disbalance of these territories inhibits their inclusive growth and challenges their sustainable development prospects. So, the last ten years the population living in Ukraine rural areas decreased by almost a million people (from 14487.124 thousand people in 2009 to 13487.744 in 2018). The same trend has been observed over the past 5 years – 440 thousand people decrease in comparison with 2014. According to United Nations prognosis the domestic rural population will be reduced to 12.5 million in 2025, and to 7.7 million in 2050, which corresponds to global tendencies, but indicates a significant disbalance balance in the territories development.

Income inequality has become one of the greatest challenges for the global economy. Concerning the differentiation of the population living standard in the 2014-2017 period, then the population with average per capita equivalent of the total income a month, lower than the legislatively established minimum subsistence, decreased by 2.3 million people, but the population number with an average per capita equivalent of a total income a month that is lower than actual living subsistence minimum on the contrary increased by 7.2 million people.

It should be noted, that the majority of the population, whose per month income is lower than the actual living wage, resides the rural areas and mostly employed in agriculture. This is partly explained by the impact of technology, innovations implementation, partly by global integration and open markets, but to a large extent is the result of policy which is more advantageous for big capital than for employees and the community.

During the research period the average wage in agriculture increased by 57 % (from 2476 to 5761 UAH), however, it remains lower by 1342 UAH to the average in the country and though the need for workers in agriculture has increased by 27 % the number of employed in agriculture decreased by 33.1 thousand people (7 %), as well as by 28.8 thousand people (28 %), the number of officially registered unemployed people in agriculture has decreased. This indicates that the rural population migrated to the cities and abroad or diversified its activities including through the self-employment. Currently self-employment is like a survival (existence) means, the socio-economic situation adaptation possibility, labor mobility form, the way of income level increase for rural residents. Such income gap increase can lead to the entire communities disappearance, the social unity collapse and of rural areas degradation.

At present, the state provides financial support of rural areas development from the state budget (namely: “Subvention from the state budget to local budgets for the united territorial communities infrastructure formation” and “Rural development investments”. The study revealed interdependence between these budget items financing and “Quality of Life Index” increase (Fig. 1). This indicator in the period from 2015 to 2019 demonstrated a five time increase, from 20.1 to 102.3 points.

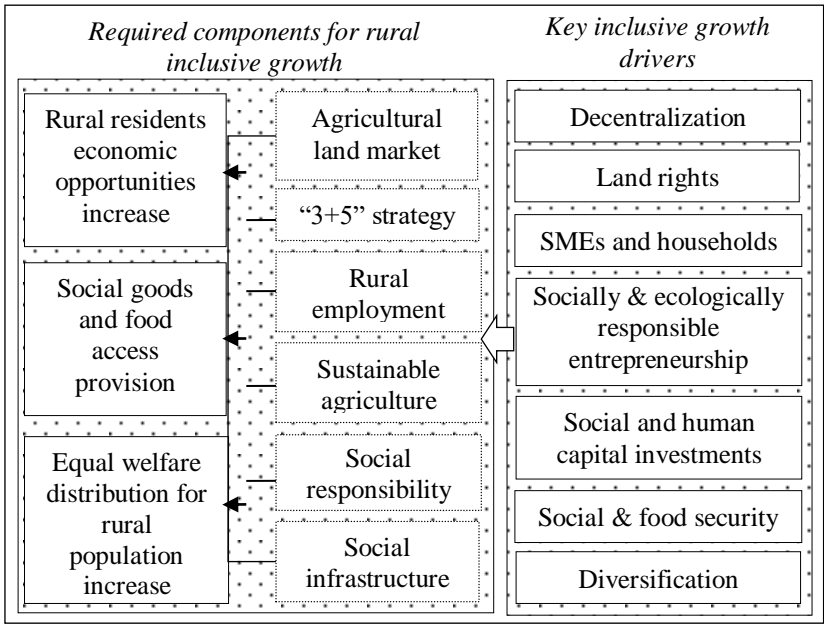

Fig. 1. Rural Areas Development State Support and “Quality of Life Index” Interdependence

Solving the existing needs and rural areas potential effective use at the decentralization conditions on the sustainability basis is not possible without the socially oriented business sector involvement. At the civilized and transparent land market conditions development of small and middle socially responsible farms and enterprises, which can create value-added products and new working places, will become a point of resistance to rural areas inclusive growth. Rural

inclusive growth through socially responsible entrepreneurship development key drivers were determined (Fig. 2).

The rural areas development remains the declared goal of the government. Thus, to implement the stated goal, the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine developed program document that is oriented on rural development, namely: Strategy for Agrarian Sector Development “3 + 5” which provides land, state support and state-owned enterprises reform [4]. These measures are aimed at new jobs creation, production technologies development and investment, ecologically certified production, small farms and households competitiveness increase which meet the principles and criteria of inclusive growth.

Fig. 2. Rural Inclusive Growth through Socially Responsible Entrepreneurship Development Key Drivers

M. Neef identified nine axiological needs, namely: subsistence, protection, affection, understanding, participation, idleness, creation, self-determination and freedom against the four existential categories: being, having, doing and interacting [3]. With the use of abstract logical method rural areas through social entrepreneurship sustainable and inclusive growth scenarios matrix was designed. The components of this development for this scenario are exactly ecologically and socially responsible entrepreneurship, high employment of the population, private property, equality and justices taking into account the interests of future generations.

Inclusive development of the rural areas is possible due to the synergistic influence of the state and socially responsible entrepreneurs. Implementation of the sustainable development goals solves demographic, social, ecological, and, most important, rural areas economic issues. The use of the number of growth drivers will contribute inclusive and sustainable development of territories. The efficient use of the rural areas potential under decentralization conditions at the sustainable basis is not possible without socially responsible entrepreneurship.

References:

1. Chaikin O. Corporate responsibility, ecological certification aspect / O. Chaikin // Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. – 2014. – Vol. 36. № 3. – p. 463-470.
2. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. 2010 [Electronic resource]. – Access mode: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> (accessed on 28.03.2019).
3. Max-Neef M. Development and Human Needs / M. Max-Neef // Real Life Economics. – London: Routledge,

1992. – P. 197–214.

4. The official site of Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. (2017). Strategy for Agrarian Sector Development “3 + 5”. [Electronic resource]. – Access mode: <http://minagro.gov.ua/node/21439> (accessed on 30.03.2019).

5. The official site of United Nations [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.un.org.ua/en/> (accessed on 07.04.2019)

6. Usiuk T. Institutional Support for Sustainable Development of Rural Areas / T. Usiuk. // Sustainable Development of Rural Areas: collective monograph / ed. T.O. Zinchuk, J. Romanauskas. – Klaipeda: Klaipeda University; Kyiv: Center of Educational Literature, 2019. – p. 120-129.

7. Zinchuk T. Challenges of Sustainable Development of Rural Economy Management [Electronic resource] / Kutsmus N., Kovalchuk O., Charucka O. // Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. – 2018. – Vol. 40. № 4. – p. 609-619. – Access mode: <http://doi.org/10.15544/mts.2018.53>

PECULIARITIES OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

Gura V.L.

PhD, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv;
Affiliated Honorary Research Fellow,
Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute, Norway

The paper considers the peculiarities of the social entrepreneurship development in Ukraine based on national contemporary environment.

Keywords: social entrepreneurship, challenges.

Social entrepreneurship has become a very popular movement in Ukraine. For characterizing its peculiarities at first, we should analyze the reason of its appearance and define the meaning of this category.

Our modern environment due to the industrial revolution 4.0 has been changed significantly. These changes caused the people's consciousness and the way of thinking. Thus, innovations transform not only different industries of the economy, but also societies. Individuals start to think about less stronger persons, ecologic challenges, global problems, etc. We can say that most of people have such feature of character as empathy, which push them to discuss and solve some vital issues. This positive tendency is the result of the democracy development. It also reflects to entrepreneurs. In the end of the XX century, social entrepreneurship as the new stage of entrepreneurship arose.

Gregory Dees is recognized as the first scientist in the field of social entrepreneurship. He is the American researcher. In his draft of "The Meaning of "Social Entrepreneurship", published on October 31, 1998, Gregory Dees explained social entrepreneurship through the act of social entrepreneurs. Social entrepreneurs play the role of change agents in the social sector, by:

- Adopting a mission to create and sustain social value (not just private value),
- Recognizing and relentlessly pursuing new opportunities to serve that mission,
- Engaging in a process of continuous innovation, adaptation, and learning,
- Acting boldly without being limited by resources currently in hand,
- Exhibiting a heightened sense of accountability to the

constituencies served and for the outcomes created [1].

According to Dees, social entrepreneurs differ from business entrepreneurs. The main difference is that social entrepreneurs have the social mission in their mind. Their main aim is to make the world a better place. This attitude to their entrepreneurial activity shows, that they estimate success by two things: not achieving only profit, but also solving some social problems.

Another important scientist in the sphere of social entrepreneurship is Jan-Urban Sandal. His contribution to this topic is based on clarifying what activities do not belong to social entrepreneurship. According to Jan-Urban Sandal's teaching social entrepreneurship excludes activities like outsourcing, the privatization of public enterprises, exposure to competition, voluntary work, job market ventures, charity work, founding schemes or a form of exploitation of weaker groups or of the individual's situation in life, in the name of socio-political objectives or private gain [2].

That is why we can say that social entrepreneurship is the next stage in the development of the whole country, because it is able to see and then to solve a lot of uneasy challenges. This is a very positive tendency, which shows the growing role of democracy and human rights implementation. A very interesting situation can be observed. From one side, the problems and difficulties are created by one group of persons. From the other side, the empathic and responsible persons are trying to solve all these challenges. Social entrepreneurs are belonging to the second group. It should be admitted that they use different innovative methods and technologies to improve social sphere in the country where they are doing business.

If we analyze the situation with the social entrepreneurship movement in Ukraine, we should mention the general situation in our country. We have the war conflict in the East, which has caused a big amount refugees with many

serious problems. In addition, due to the war battles we have thousands of soldiers, which came back and want to realize themselves in the civil society.

The other vital issue is the existence of some groups, which previously were not paid social attention and care. They are people with disabilities, mentally ill people, homeless people, and former prisoners. These factors pushed active social entrepreneurship development in Ukraine. It is possible to distinguish its peculiarities based on our contemporary environment.

1. Social entrepreneurship in Ukraine is discussed at various events and attracts the attention of many representatives of public organizations, initiative groups or simply active people. The use of entrepreneurial approaches to solve social problems allows to focus less at the state budget, which brings social entrepreneurship to a new level of development in Ukraine.

2. The legislative uncertainty in the regulation of social entrepreneurship allows to choose the most optimal organizational and legal form for a social enterprise, both in terms of the business model and in terms of tax features. Consequently, this means that the beginning of a social enterprise can evolve from a commercial project of a public organization to a public joint-stock company.

3. There are resources that are not involved by a traditional business. Among them the largest, of course, the human resource, which includes the following categories: people with disabilities, refugees (internally displaced people), national minorities, elderly people, youth, addicted people, people, who have left prison, and mothers of large families. Often such people have excellent skills and abilities (talents), but their “features” scare traditional entrepreneurs from taking them into work.

4. Big business is always interested in outsourcing and

tries not to maintain a number of support services and departments on its balance sheet, because it requires constant costs, so more and more often one can observe the trend of ordering such services as cleaning, transportation, courier delivery, office equipment maintenance and networks, advertising and public relations, organization of events, educational services, accounting, production of various parts, etc. This allows small businesses to develop. Another component of big business is social responsibility, which is to help the local community to solve pressing problems. Increasingly, companies are looking for opportunities to replace grants for start-ups, since in this case they provide themselves with outsourcing and simultaneously solve a social problem, which, in turn, does not require the following grants, big business will enter into an agreement to acquire the services of a social enterprise.

5. Ukrainian consumer culture is changing for the better, now, when purchasing goods or services, the producer country, the shelf life, the ingredients, and the presence of the social component are being revised. The feeling of involvement in a useful business even in a fairly simple way (buying the necessary goods or services) becomes a weighty argument in favor of social enterprises [3].

In addition, we can notice the powerful promotion of social entrepreneurship in Ukraine, which support its development and spreading tremendously. Among the most popular and effective institutions in Ukraine can be underlined the following:

- Impact HUB Odessa. It offers incubation programs and consulting services and provided a platform for educational activities and networking.
- Ukrainian Social Academy. It offers programs for future leaders and social entrepreneurs.
- 1991 Open Data Incubator. This is the first Ukrainian

nonprofit incubator, which helps transform open state data into real startups that provide services to Ukrainian citizens, enterprises, and public authorities.

- Greencubator. It develops an ecosystem of sustainable entrepreneurship, low-carbon innovations, and green economy in Ukraine and Eastern Europe.

- SILab. It is a social entrepreneurship school [4].

Thus, we can summarize that peculiarities of social entrepreneurship in Ukraine have been formed due to the economic, and political situation. They are the response to existing problems. The most positive result is that the quantity of social entrepreneurship has sustainably increased. In Ukraine the Catalog of Social enterprises was established. The first issue was conducted in 2013 and it was information and description about 41 social enterprises. The second issue was published in 2017. It included the years 2016 and 2017. In this edition the detailed information about 150 social enterprises in Ukraine were presented [5].

These steps are not very huge in comparison with the needs of our country, but they are real and it shows the society's willingness to solve the social problems. Moreover, entrepreneurs' minds are changing. They are agents of change through their activities of supplying new goods and services to the consumers.

References:

1. Dees G. The Meaning of "Social Entrepreneurship". Entrepreneur in Residence Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership Ewing Marion Kauffman Foundation and Miriam and Peter Haas Centennial Professor in Public Service Graduate School of Business Stanford University [Electronic resource] / G. Dees. – 1998. – Access mode: <http://csi.gsb.stanford.edu/sites/csi.gsb.stanford.edu/files/TheMeaningofsocialEntrepreneurship.pdf>.

2. Sandal Jan-U. Sosial Entreprenøren-agent med rett til a endre / Jan-U. Sandal. – Norway, 2007. – 171 pages.

3. Горбенко А. Особливості розвитку та переваги соціального підприємництва [Електронний ресурс] / А. Горбенко. – Режим доступу: <http://iqholding.com.ua/articles/osoblivosti-rozvitku-ta-perevagi-sotsialnogo-pidpri%D1%94mnitstva>.

4. The social entrepreneurship ecosystem in Ukraine: Challenges and opportunities. – 2018 [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.pactworld.org/library/social-entrepreneurship-ecosystem-ukraine-challenges-and-opportunities>.

5. Каталог соціальних підприємств України // Громадська організація «Молодіжний центр з проблем трансформації соціальної сфери «СОЦІУМ-XXI». – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2017. – 302 с.

THE ROLE OF NATIONAL LAW IN ECONOMIC DEVELOPMENT: A THEORETICAL ASPECT

Sereda V.

Associate Professor, Department of Private Law Disciplines,
University of Modern Knowledge;
Research Fellow, Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute, Norway

The study is based on individual factors of economic growth in the theory of economic science in close connection with the development of the legal system of the state emphasizes the important role of law in economic development.

Keywords: role of law, legal system, factors of economic growth, the theory of economic science.

Law has always played a significant role in the development of public relations. The question of its role and influence on the development of society, economic relations has evoked scientific interest from ancient times (Albert V. Dicey, 1982). Periodically, this interest is intensified, then faded away. However, in general, this research industry is still unfamiliar to many legal scholars, practicing lawyers and politicians. Scientists have so far failed to create a complete theory of explaining the system-forming relations between law and development, which would enable law and development to be defined as a reliable and consistent academic field. In a sense, this publication rethinks these categories. Analyzing and comparing the theoretical approaches of J. Schumpeter to understanding economic development, the author demonstrates the validity of the studied general theory. Applying certain empirical characteristics of the economic and social development of Ireland in the period 1987–2005 in historical terms, the author reinforces the view of the importance of national laws on economic freedom for economic development and economic growth. As the practice of economic development shows, the era of entrepreneurship and innovation by the broad road is rapidly entering our life. When Bill Gates, the founder and CEO of Microsoft, or Anita Roddick, the founder of the Body Shop, seems to know more than most heads of state around the world, the conclusion suggests itself that the era of entrepreneurship has arrived. It shows its active role far beyond the economy.

Equally important for economic progress are less well-known, ordinary entrepreneurs. In his time, J. Schumpeter, developing the Theory of Economic Development, developing the teachings of R. Cantillon, J. Say, in the study of economics singled out and in a completely new way drew attention to a particular category of people who find and implement innovations. And who are called entrepreneurs. On the basis of

innovative solutions, entrepreneurs form new, previously unknown combinations of production factors. On this basis, Schumpeter believed that if entrepreneurial opportunity acts as a factor of production, then its limited (well-defined) quantity should generate diminishing returns with an increase in other factors of production. (Schumpeter J., 1934/2008). Returning to the origins of the birth of this economic theory, the following should be recalled. The epochal work of Josef Schumpeter's *Theory of Economic Development* was born in 1911, and published in 1912 in a German edition. J. Schumpeter introduced into scientific theory the distinction between economic growth and economic development in the economy.

The easiest way to express the difference between these two terms is the words of the author himself: "Put as many mail cars in a row as you like - you won't work at the same time". Economic growth is an increase in the production and consumption of the same goods and services (in particular, postal transportation) over time. Economic development is the birth of something new, previously unknown (for example, railways) or, in other words, innovation. In an economically growing society, money and goods move towards each other along long established routes. Schumpeter designated such a movement as a circular stream of economic life. Economic development makes adjustments to this circular flow, identifies new industries and ends the life of an obsolete industry. At the same time, economic development cannot be infinite because innovative ideas are not born daily. Innovation, and with it economic development, occurs periodically (Schumpeter J., 1934/2008).

Therefore, when considering the issue of the role of national law in economic development, it is also very important to take into account the above theoretical conclusions. Since innovations and entrepreneurial activity are among the key factors of economic development, this is precisely what the

legal regulation of the economy should be aimed at. In other words from the perspective of legal science, it should be emphasized that law cannot hinder the development and introduction of innovations, which are an important tool and driving force for entrepreneurship. Otherwise, it adversely affects economic development. This position is held by J.Sandal and other researchers (Sandal Jan-Urban, 2016). Ireland's historical experience is proof of effective economic growth in the period 1987–2005.

It was the freedom of enterprise that made it possible to get such results. Analyzing various factors of economic growth in a given country, one can partially answer the question about the role of national law and its effect on economic growth. For more than two centuries, Ireland was one of the poorest countries in Europe. However, in the 1990s, it showed impressive growth rates. By the end of the 1990s, Ireland's per capita GDP was \$ 25,000 per year (at purchasing power parity): it surpassed the United Kingdom (\$ 22,000) and Germany (\$ 23,500) by this indicator (Economist Intelligence Unit, 2000). While in 1987, per capita GDP in Ireland was only 63% of UK GDP (The Economist, 1997). Ireland "overtook" the British neighbors for ten years. In the period from 1990 to 1995, the growth rate of its GDP reached an average of 5.14% per year, and in 1996-2000 it increased to an average of 9.66% (International Monetary Fund, 2001). And as the research shows, the most important role in this process was played not by the right, but, first of all, by free enterprise. On the other hand, the right to economic freedom, enshrined in national law, promoted the active development of entrepreneurship in the economy, including through the effective use of financial and other resources. Why should government officials allocate resources to the most stimulating growth project, even if they can consider it as such? Entrepreneurs direct available resources to the most efficient projects, since they have the

right of ownership to the profit from investments. Government officials have no such component. They can get more benefits creating a concentrated benefit for their political partners (Olson 1965).

Conclusion. The study, based on individual factors of economic growth in the theory of economic science in close connection with the development of the legal system of the state, using the empirical data of a particular country (Ireland 1987-2005), emphasizes the important role of law in economic development. However, the positive role and positive impact of the law (in the face of national law) on economic growth in a particular state largely depends on the degree of regulation of economic freedom of entrepreneurship. The greater the level of economic freedom of entrepreneurship in national law, the greater the chances of creating successful economic growth and improving the material well-being of citizens. Based on this, a promising task for researchers of modern legal and economic science is the further development and justification of factors (indicators) of the effectiveness of the influence of national law on economic growth and social development. As well as identifying factors that have a negative impact or hindering economic progress in the context of globalization.

References:

1. Albert V. Dicey Introduction to the Study of the Law of the Constitution, ed. Roger E. Michener (Indianapolis: Liberty Fund 1982). Sixth Edition, 1902. Published by Macmilland and Co., Ltd., London.
2. Economist Intelligence Unit. (2000) Country Profile 2000 Ireland. London, United Kingdom: Economist Intelligence Unit (Economist Intelligence Unit Report [EIU] 2000: 25).
3. International Financial Statistics Annual Book. Washington, DC: International Monetary Fund.

4. Keynes D.M. The General Theory of Employment // Questions of Economics. – 1996. – No. 3. – P. 102-113.

5. Mancur Olson Jr., 1965, 2nd ed., 1971. The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups, Harvard University Press.

6. Sandal Jan-Urban. The new social class system/ role of higher education institutions in society: challenges, tendencies and perspectives / Jan-Urban Sandal // Academic papers. – 2016. – Nr. 1 (5).

7. . Sandal Jan-U. (2018) Innovation management based on judgmental decision / Sandal Jan-U. [Electronic resource]: <https://www.janusandal.no/no/om/publikasjoner#innovation-management-based-on-judgmental-decision>.

8. Schumpeter, Joseph. (1934/2008) The Theory of Economic Development. New Brunswick: transaction Publishers, 1934/2008.

10. The Economist. European Tiger Economics. –1997. – May 17. – p. 21-24.

DEMOCRATIC INNOVATIONS IN UKRAINE

Tkachuk I.Y.

PhD, Department of Finance and Credit,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University;
Affiliated Honorary Research Fellow,
Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute, Norway

The main democratic innovations that were introduced in Ukraine during the years of independence are considered. An attempt to justify the reasons for their occurrence in accordance with the historical context was made.

Keywords: innovations, democracy, democratic innovations.

Democratic innovations are a new concept, which was scarcely used by scholars until 2000, but has become quite frequently used only after 2010 [1]. G. Smith provided the first definition of the notion of «democratic innovations», which became widespread. Accordingly, democratic innovations are "institutions specially designed to strengthen and deepen citizen participation in the process of political decision-making" [3].

B. Geissel points out that democratic innovations are "a new practice deliberately and purposefully implemented to improve the quality of democratic governance in any particular state, regardless of whether it has already been tried in another state." In addition, the scientist notes that democratic innovations "involve citizens in the decision-making process" [2].

Thus, Geissel B. divides all democratic innovations into three large groups [2]:

1. Direct democracy.
2. Shared management and network management.
3. Consultative and discursive procedures ("mini-publics") [2]:

Democracy is very popular in the developed world as a form of government. Thus, the number of ways and means of engaging citizens in the decision-making process is increasing almost every day.

For Ukraine, which has only recently become an independent and democratic state in historical terms, the rapid growth of types of democratic innovations is also inherent.

Since 1991, when democratic innovations were first introduced on December 1 as a referendum (referendum on Independence), Ukraine has introduced a large number of democratic innovations that cover virtually the entire range of innovations that exist in other countries. However, the stages of their implementation, efficiency, use and scientific

development can vary significantly.

We believe that the most significant democratic innovations in Ukrainian practice are: association of co-owners of multi-family houses, e-governance system; budget of participation; public hearings; endowments; crowdfunding; public-private partnership; creation of foreign funds; introduction of inclusive elements of community management; social networks, social networking groups, etc. This list does not pretend to be exhaustive, because the number of democratic innovations is steadily increasing. In addition, we note that the list contains democratic innovations of both the higher level and their subspecies.

The introduction of each democratic innovation has its consequences both in general for the society and the state, and for civil society in particular. We will analyze the peculiarities of the introduction of the previously listed democratic innovations.

As already noted, one of the first democratic innovations in Ukraine was a referendum.

However, the first "democratic" innovations that came to Ukraine, did not require any efforts from Ukraine as a state for its introduction. That were foreign organizations and foundations.

Thus, foreign funds that provided support (institutional, normative and financial) for the development of democracy, the liberalization of the economy and the promotion of the development of civil society and its institutions, did not require anything other than the permission to work, or rather the absence of a ban.

We should note that on January 16, 2014, "dictatorial laws" were adopted, one of the provisions of which was the recognition by "foreign agents" of those NGOs that received charitable support from foreign donors. Accordingly, such organizations were deprived of the right to exempt from paying

a profit tax. However, these laws were adopted in violation of the regulations of the Verkhovna Rada, were subsequently recognized as supreme to the Constitution of Ukraine and canceled.

In 1997, the Law "On Local Self-Government" provided for the right of the local community to hold public hearings, proposals on which results became mandatory for consideration by local self-government bodies.

Legislative consolidation of the possibility of co-owners of multi-apartment buildings merged into the association of co-owners of multi-family houses [5] became the democratic innovation that changed the development of the NGOs in Ukraine. These associations became peculiar schools of democracy, as co-owners of houses had to unite for the purpose of achieving a common goal, to negotiate and to compromise with each other.

The Law "On Personal Income Tax", adopted in 2003, provided for the possibility for philanthropists to provide support for recipients of charitable assistance (including NGOs) in the form of endowments. This innovation (in the case of the proper development of society) can radically change the development of the CSOs and charity in general. The reason is it has many financial benefits, which is important both for the benefactor (it helps to save the body of the endowment) and for the recipient of charity (a source of reliable income; flexibility in making financial decisions; increased ability to withstand the financial crises; the possibility of increasing the body of the endowment) [4].

In 2006, the social network Facebook went beyond the educational institution for which it was created and became available to all users. Various groups and individual profiles in social networks are, of course, democratic innovations, although the goal for their primary introduction was different. Today, diverse political forces, politicians and well-known

people, social associations are represented in social networks. They attract a huge number of supporters who are their "subscribers." Thus, social networking users are actively involved in expressing opinions about specific issues that they are concerned about and need to be solved. Moreover, any of them can act as the initiator of such a discussion.

The spread of Internet technologies, the emergence of other social networks have begun a rapid development of innovation in all spheres of society. This also applies to democratic innovations, which began to develop much faster since 2006. Thus, it can be argued that for Ukraine the 2006 year became to be a turning point. Until 2006, the implemented democratic innovations required additional efforts from citizens. After 2006, the situation has changed dramatically. Now the use of democratic innovations has become much easier. With Internet connection, access to the decision-making process is immediate and does not require any effort (because most of the democratic innovations are implemented using digital technologies). However, it is interesting that those innovations that had been introduced before 2006 became more accessible. The reason is that the information about them is widely distributed thanks to the latest technologies on the Internet.

Thus, in 2015, Ukraine introduced such innovations as electronic appeal, electronic petitions and the budget of participation, in 2016 - state funding of political parties In 2017, the Concept for the Development of Electronic Democracy in Ukraine was approved.

So, democratic innovation is a new concept. Their main role in society is to increase the involvement of citizens in the decision-making process. Globalization and the growing role of democracy in the world lead to an increase of the number of democratic innovations and their spread, which is also relevant to Ukraine. Since 2006, the number of democratic innovations

has increased significantly, due to the development of Internet technologies. In the near future, the further development of democratic innovations is expected as a result of the penetration of Internet technologies into the lives of individuals and states in general. Therefore, in the long run it is important to investigate the impact of their introduction not only on political processes, but also on economic ones.

References:

1. Elstub S., Escobar O. (2017). A Typology of Democratic Innovations. Paper for the Political Studies Association's Annual Conference, 10th-12th April 2017, Glasgow. [Electronic asset]. Available at: <https://www.psa.ac.uk/sites/default/files/conference/papers/2017/A%20Typology%20of%20Democratic%20Innovations%20-%20Elstub%20and%20Escobar%202017.pdf>

2. Geissel B. (2009). On the evolution of Democratic Innovations. Prepared for delivery at the 21st World Congress of Political Science, Santiago, July 12 to 16, 2009. [Electronic asset]. Available at: http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_150.pdf

3. Smith, G. (2009). Democratic innovations: Designing institutions for citizen participation, Cambridge: Cambridge University Press.

4. Tkachuk, I. (2016). Tkachuk I. Financial support of Ukrainian non-governmental organizations activity. Thesis for the degree of the Candidate of Economic Sciences. Lviv.: 2016. 285 p.

5. Verkhovna Rada of Ukraine (2005). On the association of co-owners of an apartment building: Preamble to the Law of Ukraine. [Electronic asset]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/anot/2866-14>.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Бездітко О.Є.,

к.е.н.,

Житомирський національний агроекологічний університет
bezditkoelena@gmail.com

Розглянуто, систематизовано та доповнено класифікацію основних видів ризиків у діяльності вищих навчальних закладів. Запропоновано методiku визначення освітнього ризику.

Ключові слова: ризик, невизначеність, освітній процес.

Вища освіта є запорукою динамічного розвитку економіки, є важливою частиною суспільного життя, яка служить основним інструментом розвитку потенціалу країни. Від її ефективності залежить розвиток соціально-економічної та духовно-культурної сфер. Зростання невизначеності у сфері вищої освіти актуалізує потребу в дослідженні освітніх ризиків. Ризиковість в освітньому процесі значною мірою залежить від обґрунтованості і ефективності управлінських рішень, які приймаються в умовах невизначеності.

Існування суперечливих тенденцій, елементи випадковості та інші риси призводять до того, що значна частина управлінських рішень в освіті не носить стратегічно орієнтованого, вираженого характеру. З метою уникнення втрати абітурієнтів і збитків, які можуть завдати різні види ризиків, стабілізації функціонування навчальних закладів необхідно здійснювати ефективне управління ними на мікроекономічному рівні. За цих умов підвищується значимість застосування в управлінні

стратегічних підходів до виявлення і оцінки ризиків та превентивного управління ними.

Існує велика різноманітність ризиків, що робить актуальною їх систематизацію і класифікацію. Традиційно вся сукупність ризиків поділяється на дві великі групи: зовнішні та внутрішні (табл. 1).

Таблиця 1. Класифікація основних видів ризиків у діяльності вищих навчальних закладів

Тип ризику	Клас ризику	Вид ризику
Зовнішні	політично-правовий	- ризик зміни пріоритетів державної політики; - ризик зміни законодавства;
	фінансово-економічні	- ризик браку бюджетного фінансування; - ризик недосконалості механізмів залучення коштів партнерів;
Внутрішні	організаційно-технічні	- ризик недостатності матеріально-технічного забезпечення; - ризик невідповідності технічним нормам; - ризик невідповідності організаційної структури;
	кадрові	- ризик зменшення професійно кваліфікаційного рівня персоналу; - ризик плинності кадрів;
	управлінські	- ризик системи управління (стиль керівництва; система комунікацій; орієнтація на новаторство)

Джерело: систематизовано і доповнено [2, с. 51].

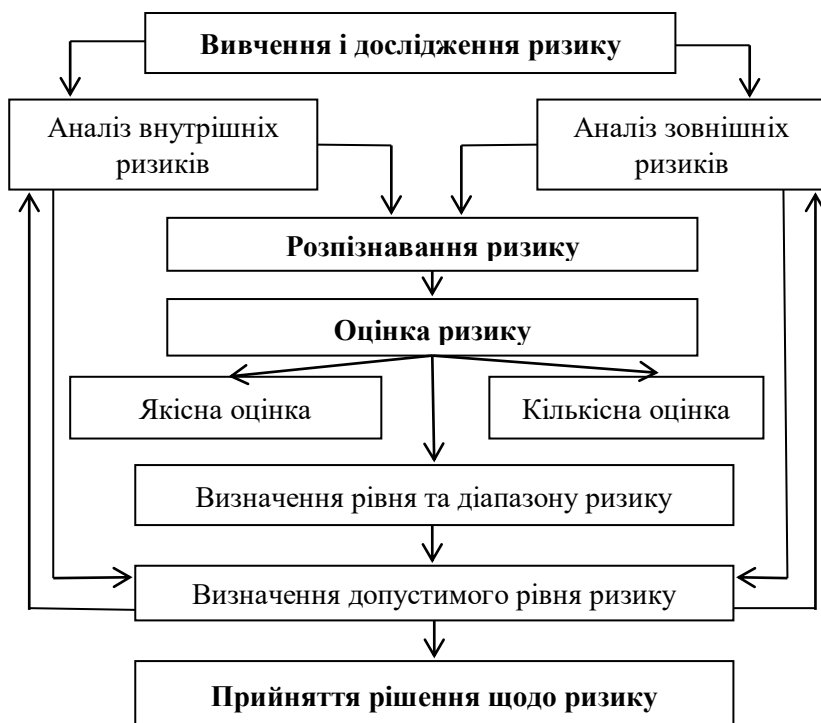
Освітні ризики — це виклики або загрози для функціонування і розвитку системи освіти такого ступеня, що вони можуть спричинити значні втрати. Економічними втратами в освіті можуть стати вивільнення істотної частини висококваліфікованого персоналу; закриття навчальних закладів; втрата контингенту; скорочення або втрата фінансових ресурсів [1, с. 72].

Розкриття сутності освітніх ризиків та детальна класифікація дозволяє чітко визначити умови і фактори їх виникнення, обрати ефективні методи і прийоми керування ними. Сьогодні в Україні існує 663 вищих навчальних заклади I-IV рівня акредитації. Серед них – 533 державної власності та 130 приватної власності. Абітурієнти можуть вибрати серед 27 напрямків і більше 160 спеціальностей. Однак такі фактори, як обов'язкове зовнішнє незалежне оцінювання, нові правила вступу до університету та зміни у підготовці випускників вищої освіти призвели до зменшення кількості абітурієнтів [2 с. 51-52].

Демографічна криза в країні, скорочення кількості кваліфікованих викладачів та низьке фінансування сільських шкіл призводить до зменшення кількості абітурієнтів. Через таку кризу на освітньому ринку необхідно підвищувати конкурентоспроможність вищих навчальних закладів. Одним з найефективніших інструментів є управління ризиком.

У сучасній науці і практиці накопичено значний досвід аналізу і оцінки ризиків. Аналіз ризику (кількісний і якісний) є результативним інструментом управління ризиком. Не менш важливою є оцінка можливих ризиків, яка може здійснюватись за логічною схемою (рис. 1).

Основною метою оцінки і обґрунтування ризику є зведення до мінімуму шкоди, якої може він завдати освітньому процесу. На підставі отриманих результатів аналізу ризику приймається управлінське рішення щодо його зниження, прийняття, або передачі. Управлінське рішення може виявитись неадекватним внаслідок дії непередбачених факторів або внаслідок неправильної оцінки характеру та рівня ризику. Тому при оцінці ризику, в першу чергу, потрібно визначити, яка ймовірність того, що в результаті прийняття рішення освітній процес не понесе збитки.

Рис. 1. Методика визначення освітнього ризику

Джерело: власні дослідження.

Отже, управління ризиком є ефективним інструментом в освітньому процесі. Поведінка менеджменту передбачає аналіз ризику, обов'язкове його врахування у прийнятих рішеннях і розробку заходів, спрямованих на його запобігання, зниження або компенсацію. Ризик завжди є явищем потенційним, оскільки, для отримання того чи іншого результату існують альтернативні можливості поєднання різних параметрів освітньої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Каленюк І.С. Сучасні ризики розвитку вищої освіти в Україні [Електронний ресурс] / І.С. Каленюк, О.В. Куклін, В.А. Ямковий // Економіка України. – 2015. №2 (639). – Режим доступу: file:///C:/Users/user/Downloads/EkUk_2015_2_7%20(1).pdf (дата звернення 07.05.2019).

2. Кордзя Н.Р. Використання маркетингової стратегії як основи розвитку сучасної вищої освіти [Електронний ресурс] / Н.Р. Кордзя, Д.О. Гнатовська // Соціальне підприємництво: теорія, практика та міжнародний досвід: збірник матеріалів Міжнар. наук-практ. конф. – 2018. – Режим доступу: https://kneu.edu.ua/userfiles/Faculty_of_Economics_and_Administration/news/20180613/18-5454.pdf (дата звернення 07.05.2019).

3. Черненко Н.М. Аналіз та класифікація вірогідних ризиків у галузі освіти [Електронний ресурс] / Н.М. Черненко // Наука і освіта: електрон. наук. фахове вид. – 2014. – № 7. – Режим доступу: file:///C:/Users/user/Downloads/NiO_2014_7_44.pdf (дата звернення 07.05.2019).

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Василенко С.В.

к.е.н.,

Житомирський національний агроекологічний університет
sveta_vasilenko@ukr.net

У статті висвітлені зарубіжні та вітчизняні підходи щодо суті поняття соціального підприємництва.

Визначено його роль у розвитку територіальних громад. Досліджено результати діяльності соціальних підприємств, які спрямовані на розвиток соціальної інфраструктури місцевої громади.

Ключові слова: соціальне підприємництво, соціальне підприємство, розвиток територіальних громад.

На сьогодні соціальне підприємництво, що розуміється як підприємницька діяльність, яка спрямована на позитивні, вагомі, суттєві, необхідні зміни у суспільстві, відноситься до числа ключових питань, що відіграють вагоме значення в розвитку громади, регіону, держави. Саме соціальне підприємництво є тією рушійною силою, дія якої спрямована на вирішення багатьох соціальних, економічних, екологічних проблем.

В контексті впровадження адміністративно-територіальної реформи нині посилюється актуальність розвитку соціального підприємництва в Україні, і зокрема питання трансформації ролі громади. Новостворені територіальні громади потребують нових інструментів розв'язання існуючих соціально-економічних проблем та механізмів їх фінансування [1, с. 58]. Соціальне підприємництво здатне задовольнити обидві ці вимоги. По-перше, внаслідок поліпшення соціальної інфраструктури, впровадження та розвитку соціальних послуг, створення нових робочих місць, залучення членів громади до суспільної діяльності, надання підтримки соціально-вразливим категоріям населення забезпечується соціальний розвиток громад. По-друге, сплачуючи податки соціальні підприємства тим самим зміцнюють фінансову основу територіальної громади. Крім цього, значну частину своїх прибутків вони спрямовують на розв'язання соціальних проблем. Як зазначає О. Кіреєва соціальні підприємства покликані задовольнити ті потреби членів

громади, які не може задовольнити державний сектор, а приватний – ігнорує [2].

Соціальне підприємництво, як явище, набуває вагомого значення в період економічної кризи, а саме під час загострення соціальних проблем, вирішення яких є життєво важливими для існування суспільства. Крім цього, соціальне підприємництво є сприятливим бізнес-середовищем для інновацій, благодійництва, громадських позицій, що створюють передумови для вирішення соціальної несправедливості, низького рівня розвитку соціальної інфраструктури, швидкого виходу з кризи.

Варто виділити визначення соціального підприємництва Грегорі Дізу, який вмістив в його основу п'ять факторів: 1) прийняття на себе місії створення і підтримки соціальної цінності (блага); 2) виявлення і використання нових можливостей для реалізації обраної місії; 3) здійснення безперервного процесу інновацій, адаптації та навчання; 4) рішучість дій, не обмежена розташовуваними ресурсами; 5) висока відповідальність підприємця за результати своєї діяльності – як перед безпосередніми клієнтами, так і перед суспільством [5].

Як зазначають Дж. Майр та І. Марті підходи до визначення соціального підприємництва можна розділити на три категорії. Одна із груп науковців підкреслює створення соціальної цінності неприбутковими організаціями. Інша група винахідників визначає це поняття як відповідальність комерційних підприємств. А третя група дослідників розглядає соціальне підприємництво як засіб для розв'язання соціальних проблем і сприяння процесам соціальної трансформації [6, с. 37].

Приєднуючись до думки О. Солосіч варто зазначити, що соціальне підприємництво неможливо розглядати ні як благодійну діяльність, ні в якості бізнесу, оскільки воно

поєднує в собі намагання «зробити світ кращим» з прямою необхідністю у фінансовій незалежності. До критеріїв визначення соціального підприємства можна віднести: застосування інноваційних підходів у розв’язанні суспільних проблем, фінансова незалежність від зовнішніх джерел фінансування та повна самоокупність, важливий соціальний ефект. На сьогодні, існує велика кількість підприємств, в основу яких покладені певні соціальні цілі та функції, утім зазначимо, що якщо першочерговою задачею підприємця є отримання фінансової вигоди, то в такому випадку їх недоцільно відносити до суб’єктів соціального підприємництва [3, с.119].

Відповідно до законопроекту «Про соціальні підприємства» народного депутата О. Фельдмана, соціальним підприємством визначається суб’єкт господарювання, утворений юридичними та/або фізичними особами, пріоритетом діяльності якого є досягнення соціальних результатів, зокрема, у сфері охорони здоров’я, освіти, науки, культури, навколишнього середовища, надання соціальних послуг та підтримки соціально вразливих груп населення (безробітних, малозабезпечених, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю та інших встановлених законодавством осіб) [4].

Існує безліч прикладів із закордонної практики та вітчизняних компаній щодо створення та функціонування соціальних підприємств. Результати їхньої діяльності спрямовані на розвиток соціальної інфраструктури місцевої громади. Як приклад, Садківська територіальна громада (Житомирська область, Житомирський район), місія якої – фізична культура і спорт, здоровий спосіб життя, активний відпочинок. Жителі громади отримали новий спортивний комплекс «Юність» - майданчики зі штучним покриттям для гри у міні-футбол, баскетбол, волейбол, гандбол та великий теніс. Даний об’єкт

відповідає сучасним вимогам. У комплексі продумана інфраструктура (зручні роздягальні, туалети) і покриття, що відповідає міжнародним стандартам. Відповідно до місії діяльність комплексу стане потужним плацдармом для розвитку відразу декількох видів спорту в Житомирському районі та популяризації здорового й активного способу життя.

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні висновки. У світовому контексті існують різні ініціативи, погляди, практики, концептуальні підходи щодо суті соціального підприємництва. Однак розвиток соціального підприємництва в Україні повинен не лише відштовхуватись від американського чи європейського досвіду, а й орієнтуватись в першу чергу на потреби українського суспільства за для вирішення соціальних, економічних, екологічних проблем.

Список використаних джерел:

1. Горішна Н.М. Феномен соціального підприємництва: сутність і критерії. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. Випуск 2 (39). С. 58-61.
2. Кіреєва О.Б. Соціальне підприємництво як інструмент державної соціальної політики / О.Б.Кіреєва [Електронний ресурс]. – [www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kobdsp.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kobdsp.pdf).
3. Солосіч О. Соціальне підприємництво як складова Євроінтеграційного процесу України. Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання : матеріали Х Всеукр. студент. наук. – техн. конф., 2017 р. Київ : Національний технічний університет України «КПІ ім. І. Сікорського», 2017. С. 118-119.

4. Проект Закону про соціальні підприємства. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=10610&skl=7

5. Dees, J.G. The meaning of social entrepreneurship. Center for the Advancement of Social Entrepreneurship, Duke University's Fuqua School of Business, 2001 (revised vers.). [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.caseatduke.org/documents/dees_sedef.pdf

6. Mair J. Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight / J. Mair, I. Marti // Journal of World Business. – 2006. – №41(1).

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Довженко В.А.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного управління,
Житомирський національний агроєкологічний університет
dovzhenkova@gmail.com

Розкрито основні функції соціального підприємництва у вирішенні соціальних проблем та його роль у прискоренні суспільних перетворень.

Ключові слова: підприємництво, соціальні проблеми, перетворення, економічний розвиток.

Постановка проблеми. Ринкова економіка поряд із ефективним механізмом розподілу ресурсів має ряд недоліків, одним із яких є неспроможність вирішувати соціальні питання. Традиційно вчені відмічають про необхідність державного втручання в економіку для вирішення цих проблем, проте нині у світовій практиці

спостерігається тенденція, що передбачає делегування частини державних соціальних функцій недержавним організаціям та суб'єктам бізнесу.

Сучасні тенденції щодо розбудови в Україні соціально-орієнтованої моделі ринкової економіки передбачають формування бізнес-структур, які поряд із досягненням підприємницької мети будуть реалізовувати частину соціальних функцій. Тому питання соціального підприємництва та соціально відповідального бізнесу є актуальними та потребують вивчення.

Метою даного дослідження є обґрунтувати необхідність створення умов для розвитку соціального підприємництва з метою досягнення соціальної стабільності суспільства.

Результати дослідження. В умовах суспільних перетворень концепція соціального підприємництва виступає однією з найважливіших для розвитку соціальної та економічних сфер. Доктор економічних наук, професор Інституту Яна-Урбана Санда (Норвегія) Сандал Ян Урбан соціальне підприємництво визначає як «особливу форма управління, метою якої є управління виробничою функцією таким чином, щоб забезпечити більшу цінність для всіх учасників цієї функції» [4]. Водночас, акцентуючи увагу на тому, що це діяльність, заснована на інноваціях, яка керується незалежними, творчими та сильними особами [5].

Сутністю сучасного соціального підприємництва на думку Голубки О. Я. та Біланич Л. В. є «підприємницька діяльність некомерційних або бізнесових суб'єктів, спрямована не на максимізацію прибутку власників, а на вирішення чи пом'якшення соціальних проблем, перетворення існуючої інфраструктури суспільної системи, формування солідарної громади і вільної і творчої особистості» [1].

Україна не передбачає особливого режиму для соціальних підприємців. Відповідно до проекту Закону України «Про соціальне підприємство» (№ 2710, 23.04.2015) соціальне підприємство є господарським суб'єктом, заснованим суб'єктами та / або фізичними особами, пріоритетами яких є досягнення соціальних результатів, зокрема у сфері здоров'я, освіти, культури, навколишнього середовища, надання соціальних послуг та підтримки соціально прикріплених груп людей (безробітних і малозабезпечених, людей похилого віку, інвалідів та інших осіб, передбачених законом).

З практичного погляду соціальне підприємство – це організація чи підприємство в організації, яка просуває соціальну місію через впровадження стратегії ринкових підходів. Ці стратегії включають отримання доходу через прямий продаж товарів, послуг чи привілеїв [3]. Ідеї соціального підприємництва дозволяють створювати бізнесові структури, які мають власні конкурентні переваги, а їх функціонування створює сприятливі умови для залучення інвестицій, впровадження інновацій та вирішення проблем розвитку територій.

За даними Ресурсного центру «Social Business In UA» Перший каталог соціальних підприємств України 2013 р. містив інформацію лише про 41 соціальне підприємство. У Другому каталозі соціальних підприємств України 2016-2017 рр. зібрано, систематизовано та представлено інформацію про 150 соціальних підприємств України [3]. До каталогу увійшли підприємства різних організаційно-правових форм, що вирішують соціальні та/чи екологічні проблеми, а також організації, що відповідають хоча б одному з наступних критеріїв:

– працевлаштування вразливих груп населення (ветерани АТО, ВПО, люди з інвалідністю, мешканці сільської місцевості та ін.);

– частина чи весь прибуток від діяльності спрямовується на підтримання статутної діяльності ГО, БО чи БФ;

– частина чи весь прибуток виділяється на фінансування окремих видів послуг для соціально вразливих груп населення / підтримки соціальних, культурних чи спортивних заходів, проектів.

Перетворення України на сильну, демократичну і заможну державу визначають напрями подальших реформ. Стратегічно вірним є розгляд можливостей розвитку економіки на принципах соціального підприємництва. Соціальне підприємництво у будь-якій сфері діяльності призводить до нових комбінацій наявних ресурсів. Особлива роль соціального підприємництва полягає у спроможності поєднувати підприємницьку ініціативу з інноваційними ідеями, привертати до свого бізнесу увагу громадськості і створювати сприятливий клімат для залучення інвестицій.

Висновки. Отже, в умовах суспільних перетворень важливого значення набувають підприємницькі структури, які спроможні реалізовувати багатофункціональні соціальні проекти у сферах соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, культури тощо. При організації соціального підприємства та реалізації соціальних проектів слід враховувати, що на відміні від підприємницької діяльності основною метою якої є максимізація прибутку, прибуток соціального підприємства полягає у збільшенні соціального блага. Також важливим для функціонування соціального підприємства є його інноваційна спрямованість, що дозволяє досягти очікуваних соціальних ефектів у динаміці.

Список використаних джерел:

1. Голубка О.Я. Аналіз правової бази розвитку

соціального підприємництва в Україні і Євросоюзі та її порівняння / О.Я. Голубка, Л.В. Біланич // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». 2016. Випуск 2(48). С. 66-74.

2. Куц М.Р. Соціальне підприємництво: основні ідеї та перспективи дослідження в соціології / М.Р. Куц // Наукові записки НаУКМА. – 2015. – Т. 174: Соціологічні науки. – С. 51–55.

3. Соціальне підприємництво в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.socialbusiness.in.ua> (дата звернення: 10.05.2019).

4. Sandal, Jan-Urban. Sosialt Entreprenorskap. Sweden, 2004. № 96, 2004 (in Norwegian).

5. Sandal, Jan-Urban. Jakten pa Entreprenoren. Kan Joseph A. Schumpeters teori benyttes til a identifisere og differensiere entreprenører i det 21. Arhundre? Stockholm: Almquist & Wiksell International, 2003 (in Norwegian).

ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

Захаріна О.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного управління,
Житомирський національний агроєкологічний університет
ovzakharina@ukr.net

Проведено порівняльний аналіз класичного підприємницького сектору та сектору соціального підприємництва.

Ключові слова: соціальне підприємництво, сектор економіки, соціальна сфера, благодійництво.

Соціальне підприємництво як суспільно-економічне явище виникло ще в XIX в. Однак загальне визнання феномен отримав тільки в 80-90-е рр. XX ст. внаслідок розширення масштабів діяльності соціальних підприємств і обсягу вирішуваних ними проблем безробіття, соціального захисту та соціального залучення. Це обумовлено загостренням цілого комплексу соціальних проблем і очевидною нездатністю суспільства ефективно вирішувати їх традиційними способами ринкової економіки і державної підтримки. Таким чином, соціальне підприємництво стало розглядатися не тільки як ефективний і цілеспрямований спосіб вирішення соціальних проблем, але і як явище, здатне викликати інституційні, соціальні та економічні перетворення.

Наголосимо, що соціальне підприємство спрямовано переважно на соціальні цілі, з прибутками, що йдуть переважно на саморозвиток, громадські справи чи вирішення соціальних проблем. І підприємницький дух при цьому – це не просто укладання угод. Це також створення ідеалу: посилення місцевої громади та вирішення соціальних проблем.

Для того щоб визначити місце соціального підприємництва серед трьох секторів економіки (табл. 1) розглянуті схожі та відмінні ознаки соціального підприємництва з організаціями основних секторів економіки.

Соціальне підприємництво часто надає блага і залучено в вирішення соціальних питань, які традиційно закріплені за державою, наприклад, турбота про літніх, працевлаштування інвалідів, соціалізація мігрантів тощо. З приватним сектором соціальне підприємництво об'єднує використання бізнес-інструментів у своїй діяльності. Від некомерційного сектора соціальне підприємництво запозичує місію в створенні соціальної цінності, а також

підхід до взаємодії з основними стейкхолдерами, який заснований на принципах залучення партнерів і довіри.

Таким чином, соціальні підприємці використовують можливості для створення соціальної цінності, яка була «проігнорована» іншими інституційними агентами. В свою чергу, метою соціальних підприємців є надання товарів та послуг, які держава і ринок не здатні або не бажають надавати.

Таблиця 1. Порівняльний аналіз ознак секторів економіки і соціального підприємництва

Сектор економіки	Схожі ознаки з соціальним підприємництвом	Відмінні ознаки соціального підприємництва
Державний	Надання благ з високим позитивним ефектом	Надання благ, розрахованих на споживача з «особливими потребами». Взаємозв'язок з громадою
Комерційний	Використання бізнес інструментів і орієнтація на ринок	Отримання прибутку не є основною метою діяльності підприємства. Соціальні ефекти діяльності є центральними, а не побічними результатами
Некомерційний	Наявність головної соціальної місії – взаємозв'язок із спільнотами. Використання неринкових інструментів	Пошук довгострокового вирішення питання незалежності і самоокупності. Прийняття ризиків

Однак необхідно відокремлювати соціальне підприємництво від бізнесу в соціальній сфері. Так, наприклад, створення і відкриття приватної школи, розрахованої на забезпеченого споживача, не може вважатися соціальним підприємництвом. Хоча сфера освіти має високі позитивні ефекти, в зв'язку з тим, що, по-перше, в цій області існує достатній обсяг пропозиції, як з боку держави, так і з боку приватного сектора, а по-друге, основна мета такої організації полягає в отриманні прибутку. А інноваційне створення школи для дітей з вадами зору в районах, де немає доступної освіти, відноситься до соціального підприємництва з причини існуючого провалу держави і ринку в наданні освітніх послуг в цій галузі. Так, місія організацій, що займаються соціальним підприємництвом, що надають такі послуги, пов'язана з вирішенням конкретної соціальної проблеми, а фінансова стійкість є необхідною умовою для досягнення соціального ефекту і довгострокового існування.

Підсумовуючи вище зазначене, відмітимо, що головна відмінність соціального підприємництва від звичайного бізнесу полягає в тому, що для першого отримання та розподіл прибутку не є самоціллю чи основною метою. В свою чергу, завдяки поєднанню особливостей різних секторів економіки соціальне підприємництво здатне вирішувати цілий ряд соціально-економічних завдань. По-перше, соціальне підприємництво спонукає платити за товар тих громадян, які не бажають це робити внаслідок виникнення ефекту «безбілетника». По-друге, завдяки соціальному підприємництву знаходять способи надання товарів тим, хто готовий заплатити, але не може. Наприклад, завдяки розробці інноваційних бізнес-моделей багато компаній знаходять способи надання, наприклад, вакцин або санітарних товарів за цінами, доступним цим групам

споживачів. Так, Благодійний фонд «Надія» надає необхідне реабілітаційне обладнання інвалідам у тимчасове користування за символічну плату або безкоштовно завдяки реалізації ефективної бізнес-моделі, заснованої на взаємодії і залученні державних служб, медичних установ та інших зацікавлених сторін до процесу створення цінності.

Список використаних джерел:

1. Соціальне підприємництво. Бізнес-модель. Реєстрація. Оподаткування. / Долуда Л., Назарук В., Кірсанова Ю. – Київ, ТОВ Агентство «Україна», 2017. – 92 с.
2. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін. Посібник / [Свинчук А.А., Корнецький А.О., Гончарова М.А., Назарук В.Я., Гусак Н.Є., Туманова А.А.]. – К: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2017 – 188 с.
3. Duniam M. Social Enterprises and Local Government: A Scoping Study / M. Duniam, R. Eversole. // Australian Centre of Excellence for Local Government. – 2013. – 23 p.

СОЦІАЛЬНИЙ ФРАНЧАЙЗИНГ

Іванюк О.В.

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного управління,
Житомирський національний агроекологічний університет

В статті розглянуто теорію (поняття, моделі, принципи діяльності соціальних франчайзингових мереж) і практику соціального франчайзингу.

Ключові слова: франчайзинг, франшиза.

Франчайзинг – це потужна бізнес-модель, здатна ефективно поширювати успішні форми організацій і діяльності. Але крім досягнення комерційних цілей, організації нових підприємств та зростання прибутку існуючих, така модель діяльності може бути використана для виконання завдань, які неможливо на даний час вирішити за рахунок соціальної політики держави. Особливо це актуально для країн, що розвиваються.

Після кількох років експериментів світове співтовариство вдосконалює свій підхід і готове зробити соціальний франчайзинг основним напрямком у тому, як неурядові організації допомагають вирішувати соціальні проблеми.

Соціальні франшизи створюються людьми, які визнають проблему в суспільстві і прагнуть її вирішити, використовуючи підприємницькі принципи, що складають традиційний франчайзинг для створення, організації та управління підприємством.

Соціальний франчайзинг зазвичай розглядають як форму франчайзингу. На нашу думку це твердження потребує уточнення. Загальноприйнятими формами франчайзингу (згідно виду діяльності) є торговий, сервісний, виробничий, змішаний.

Товарний франчайзинг (франчайзинг товару) використовується в торговій сфері, коли франчайзі отримує право на продаж товару, випущеного під фірмовою торговою маркою франчайзера. Технологія продажу, асортимент, можливості використання торгової марки при цьому жорстко регламентуються договором франчайзингу.

Виробничий франчайзинг – передбачає передачу компанії, що володіє запатентованою технологією виробництва товару права на його виробництво і продаж під своєю торговою маркою. Франчайзинговим договором

при цьому регламентуються вимоги до технологічного процесу, об'єм випуску, вимоги до якості продукції.

Сервісний франчайзинг передбачає надання права займатися певним видом послуг під торговою маркою франчайзера. Франчайзинговий договір передбачає забезпечення франчайзі забезпечується обладнанням, рекламною і маркетинговою технологіями.

Діловий/бізнес франчайзинг, за якого франчайзер передає партнеру не тільки права на продаж товару чи послуги, але і ліцензію на організацію цього виду бізнесу.

Основною метою всіх видів франчайзингу є досягнення комерційних цілей (розвиток бізнесу, збільшення прибутку, розширення. Соціальна франшиза – це франшиза, спрямована на вирішення соціальних проблем. Досягнення комерційного результату виступає лише засобом для задоволення соціальних потреб. На нашу думку, соціальний франчайзинг є формою застосування, а не окремим видом франчайзингу, адже може мати як форму товарного, сервісного чи ділового франчайзингу.

У своєму найпростішому визначенні соціальний франчайзинг - це просто застосування комерційного франчайзингу, його концепції і базових методів для досягнення соціально корисних цілей. Тобто, соціальний франчайзинг – це використання перевірених комерційних організаційних моделей для більшого соціального впливу [1].

У більшості франшиз мотивація - або кінцева мета - це прибуток. Мета соціальної франшизи - це розширення можливостей вирішення соціальних проблем, наприклад, підвищення рівня зайнятості групи знедолених людей. Прибуток, хоча і є необхідним компонентом для досягнення успіху, розглядається як засіб досягнення, а не саме досягнення.

Робоча група з соціального сектору Міжнародної

асоціації франчайзингу (IFA) визначає соціальний франчайзинг як застосування комерційних франчайзингових методів та концепцій для досягнення соціально вигідних цілей. Основними атрибутами соціальної франшизи є:

- незалежна організація, що повторює бізнес-модель соціального підприємства (соціальний франчайзер);

- принаймні один незалежний франчайзі, який успішно реалізував бізнес-модель соціального франчайзера;

- спільний бренд, за яким діють соціальні франчайзі

- обмін знаннями між учасниками франчайзингової мережі;

- наявність договорів, що чітко регулюють права та обов'язки щодо забезпечення стійкості соціальної франшизи.

Крім того, принципи діяльності Європейської соціальної франчайзингової мережі передбачають, що як соціальний франчайзер, так і його франчайзі повинні бути соціальними підприємствами, які мають однакові цінності. Взаємозв'язки між соціальним франчайзером та його франчайзі не є фіксованими. Деякі можуть з них працюють з дуже чітко визначеним бізнес-форматом, в той час формат взаємодії для інших є більш пластичними.

В Україні, розуміння змісту соціального франчайзингу ускладнене відсутністю законодавчо закріпленого поняття соціального підприємства, що і створює додаткові ускладнення. Це все ускладнює розуміння поняття соціальна франшиза. Так як зачасту підприємництво у соціальній сфері і соціальне підприємництво ототожнюють, то і соціальна франшиза, як франшиза підприємства у соціальній сфері і франшиза соціального підприємства має принципові відмінності.

Франшиза підприємства у соціальній сфері – це

продаж товарів/послуг, які по тій чи іншій причині не змогла надати або продати держава. Яскравим прикладом є франшизи пов'язані з наданням медичних, освітніх послуг, догляд за людьми похилого віку та ін.. З однієї сторони такі підприємства беруть на себе виконання функцій, які з тих чи інших причин не може виконати держава, тобто є соціальними підприємствами і можуть претендувати на пільги і бонуси, з іншого боку, очевидним є те, що отримання таких товарів/послуг можливе тільки людьми, що мають достатній рівень доходів.

Прикладами є дитячий освітні центри Kid'it, «Cloud», Смартум, Клініка Заблоцького та ін. Але при цьому, неправильно стверджувати, що всі франшизи у сфері освіти чи медицини є винятково спрямовані на отримання прибутку. В світі існує чимало прикладів успішних соціальних франшиз, пов'язаних з освітою, лікуванням дітей з малозабезпечених сімей, продажем медикаментів людям з низьким рівнем доходів.

Франчайзинг соціального підприємництва - франчайзинг, спрямований на вирішення проблем певних верств населення. Яскравим прикладом такої франшизи в світі є мережа ресторанів «Fifteen», заснована відомим поваром Джеймі Олівером. На роботу в ресторан запрошуються молоді безробітні люди, яких навчають професійній майстерності. В Україні прикладом такої франшизи є Urban Space – мережа громадських ресторанів, що розвиваються за соціальною франшизою. За цією моделлю створено ресторан Urban 500: 80% прибутку ресторану направляється на реалізацію проектів розвитку міста Києва та Urban 100 – ресторан у Івано-Франківську, де агалогічно 80% прибутку спрямовується на реалізацію громадських проектів. За час роботи ресторану було реалізовано такі проекти як «Добрий табір: школа вертепу» - школа вертепу та автентичних українських

різдвяних традицій, «Велофорум» - для розвитку міської мобільності і велоспорту, концерти з метою збору коштів для важкохворих дітей, курси робототехніки, моніторинг якості повітря, майданчики для дітей з особливими потребами та ін.

І хоча ідея соціального франчайзингу має значні перспективи для вирішення соціальних проблем в Україні, існує ряд проблем, що суттєво обмежують його розвиток. Основними з них є:

1. Законодавчі обмеження – відсутність чіткого процесу законодавчого і адміністративного просування ідеї соціального підприємництва. Законопроект «Про соціальне підприємництво», що був представлений на розгляд до Комітету Верховної Ради з питань економічної політики у 2013 році, але до цих пір так і не набрав чинності. Наслідками цього є не тільки відсутність правового забезпечення діяльності підприємств у форматі соціального підприємництва, але і навіть трактування категорії «соціального підприємництва».

2. Економічні проблеми – до цих проблем можна віднести нестабільність розвитку економіки, а франчайзингові схеми роботи потребують стабільної роботи економічних інституцій, складність і дороговизна отримання кредитів, а відповідно і отримання стартового капіталу для початку роботи.

3. Соціально-психологічні проблеми – відсутність системного підходу навчання кваліфікованих кадрів, які могли б більш якісно здійснювати діяльність у сфері соціального підприємництва,

Відсутність чіткого розуміння змісту реалізованої моделі франчайзингу, законодавчого та консультативного супроводу на нашу думку створює проблеми для підтримки такої діяльності зі сторони партнерських зарубіжних організацій та уряду.

Список використаних джерел:

1. The Social Franchising Manual. 2011. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.socialenterprise.org.uk/Handlers/Download.ashx?IDMF=eac7b04d-7dfb-4516-9fc7-542713a6ff0f>
2. Social franchising, where are we / European Social Franchising Network [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.socialfranchising.coop/uploaded/Social%20franchising%20results%2023.doc>

РОДОВІ ПОСЕЛЕННЯ ЯК МЕХАНІЗМ ГЕНЕРАЦІЇ ЕКОСТАРТАПІВ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

Плотнікова М.Ф.

к.е.н., доцент,
Житомирський національний агроекологічний університет
mfplotnikova@gmail.com

Розглянута сутність та роль родових поселень у розвитку сільських територій. Проілюстрована здатність поселенців нового типу до генерування старанів.

Ключові слова: родова садиба, родове поселення, екостартап, розвиток малого та середнього бізнесу, сільські території.

Наявні асиметрії та диспропорції соціально-еколого-економічного розвитку територіальних громад в умовах децентралізації визначили пріоритетність трансформації суспільно-економічних процесів у напрямі активізації внутрішнього потенціалу території, забезпечення їх саморозвитку, публічного управління життєдіяльністю та господарюванням, головним чином за рахунок

інклюзивного підходу та партисипації. Додатковим механізмом вирішення збалансованого розвитку є активізація зайнятості та самозайнятості, зокрема серед молоді, поширення різних форм малого та середнього бізнесу, в тому числі несільськогосподарської діяльності, посилення ролі зеленого сільського туризму, залучення приватних інвестицій та волонтерство в умовах популяризації ідеї «Родова садиба» [1–2].

Забезпечення програми патисипативного розвитку сільських територій через реалізацію ідеї «Родвоа садиба», інструменти публічного управління та інклюзивні підходи до діяльності, розгляд громади як цілісного формування, спрямованого на продукування синергетичного ефекту дозволяє розвивати ремісництво, промисли, проводити освітню діяльність за одночасного забезпечення сталого розвитку в умовах безвідходної життєдіяльності, використання джерел відновлюваної енергії, здійснення практики органічного виробництва, пермакультурного дизайну, організації виставок, ярмарок, фестивалів. Основним ініціаторами, продуцентами, реалізаторами та споживачами таких суспільно-економічних змін є міські мешканці, переважно молодь та сім'ї з дітьми, що мають можливість придбати поживну органічну продукцію, сувеніри, відвідати народні гуляння, отримати майстер-клас з ремісництва, відпочити та оздоровитися (середній вік організаторів родових поселень становить 35 років), [3–4]. Тісна співпраця мешканців сільських територій, зокрема тих, що проживають в об'єднаних територіальних громадах, з міськими мешканцями (наприклад, в межах об'єднань співвласників багатоквартирних будинків) створює умови для підвищення рівня зайнятості, становить базис продовольчої та економічної безпеки як окремої території та країни в цілому, знижує навантаження на міську інфраструктуру, посилює інформаційно-культурний

та духовний рівень нації, в тому числі у питаннях патріотичного виховання, підвищення рівня добробуту сільських територій, розвиток віддалених від автомагістралей територій, поліпшення їх інфраструктури, заселення сільських територій молодими фахівцями.

Високий освітній рівень (80% мешканців родових поселень мають вищу освіту [5–6]), висока інвестиційна активність та активна громадянська позиція, дозволяє реалізовувати наукомісткі проекти в тому числі в межах державно-приватного партнерства та міжнародного співробітництва (лише одне поселення житомирської області у 2018 р. в межах програми волонтерства та сільського туризму відвідали 42 представники понад 22 країн світу й інвестували понад 10 тисяч євро фінансових, трудових та інтелектуальних ресурсів, проводили освітні практики та сприяли розбудові соціальної й виробничої інфраструктури територіальної громади; наразі в Україні їх налічується понад 100 [7]). Активізація послуг зеленого сільського туризму, ресторанне та готельне господарство, організація фестивалів, народних гулянь, виставок та майстер-класів дозволяє засвідчити перспективи незворотного розвитку сільських територій із залученням молоді, в тому числі професорсько-викладацького складу провідних університетів України та світу.

Системно-синергетичний підхід, наявний досвід роботи та методологічні засади, напрацьована практика державно-приватного партнерства на місцях, наявний професорсько-викладацький склад фахівців здатних розробити та реалізувати середньострокову стратегію розвитку територій, молодь (студентство), підтримка ініційованих проєктів та стартапів з боку органів місцевого самоврядування, органів державної влади та управління (що підтверджено відповідними рішеннями та листами) ініціювали підготовку програми розвитку Житомирської

області до 2028 р. (на рівні міністерства визнана в якості пілотної щодо впровадження питань розвитку родових садиб та родових поселень, а громади Новоград-Волинського району – експериментальною платформою). Визначені пріоритетні напрями розвитку ОТГ України дозволяють розробити модель патисипативного розвитку територій. Розроблений теоретико-методологічний інструментарій досліджень уможливив становлення стартових майданчиків, пілотних проектів розвитку молодіжного підприємництва та екостартапів за підтримки збоку державних органів влади та органів управління на місцях. Одним з таких є проект з виробництва гранола, який передбачає отримання сировини (фруктів, ягід, зернових культур у літнього населення, яке проживає на сільських територіях, та силами організованих у кооперативи осіб з особливими потребами перетворюють їх на смачні та корисні сніданки, що поширюються у закладах громадського харчування міських спільнот, де працює молодь). Іншим є проект мережі закладів сільського зеленого туризму, де кожна садиба пропонує свій перелік послуг (наприклад, одні ковали, інші – бджолярі, треті – гончари і т.д., коли в межах однієї території суб'єкти не конкуруючи створюють власну неповторну систему інклюзивного обслуговування мешканців міст чи інших країн, одаряючи їх неповторним національним колоритом та гостинністю з можливістю отримати нові навички у мистецтві, промислах, оздоровитися й відпочити). Особлива роль жінки в українському суспільстві дозволила реалізувати проект для жінок, а співпраця з органами пробації – реалізувати проект програми пробації як кооперативу з виробництва органічної продукції. За рахунок фінансування проектів на умовах краудфаундингу здійснено запуск пілотних проектів, виявлено їх сильні та слабкі сторони, напрацьовується стратегічний механізму організації

проектів на місцях на умовах франчайзі.

Таким чином, партисипація процесу розробки стратегії розвитку територіальних громад дає можливість не тільки підвищити рівень ефективності управлінських рішень, розширити їх спектр (зокрема, у напрямках екологізації життєдіяльності, розвитку стартапів, зокрема серед молоді, поширення практики органічного виробництва, пермакультурного дизайну, безвідходної життєдіяльності, підвищення ефективності енергетичного сектору), але й сприяє зростанню зацікавленості членів громади у реалізації програм розвитку та підвищення рівня громадської свідомості, що в свою чергу, дозволяє забезпечувати стійкість територій як з позиції виробничої, так і суспільство утворюючої діяльності, сприяти її самозабезпеченню.

Список використаних джерел:

1. Farkas, J. (2015). 'We Should Give It Some Time.' Case Study on the Time Horizon of an Ecological Lifestyle-Community. Acta Univ. Sapientiae Social Analysis 5(1):43–62. URL <http://www.acta.sapientia.ro/acta-social/C5-1/social51-04.pdf>
2. Farkas, J. (2017) 'Very Little Heroes': History and Roots of the Ecovillage Movement. Acta Ethnographica Hungarica 62(1): 69–87.
3. Prysiazniuk O., Buluy O., Plotnikova M. (2018). Cluster approach in administration of rural areas. Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development, 40(2), 118–127.
4. Walker, K. D., Plotnikova, M. (2018). Ecological settlement as a self-government model in rural areas. Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development. 40(3), 416–423.
5. Semenets, H., Yakobchuk, V., Plotnikova, M. (2018). Family Homesteads Settlements As The Subjects Of The

Public Management In Rural Territories. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, 40 (4), 587–598.

6. Ramanauskas J., Stasys R., Plotnikova M. Innovative approaches to rural development // Sustainable Development of Rural Areas: monograph / ed. prof. T. Zinchuk, prof. J. Ramanauskas. – Klaipėda: Klaipėda University; Kyiv: «Centre of Educational Literature», 2019. 80–99.

7. Sandal J.-U., Yakobchuk V., Lytvynchuk I., Plotnikova M. Institutions for Forming Social Capital In Territorial Communities Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. 2019. Vol. 41. No. 1: 67–76.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ

Присяжнюк О.Ф.

к.е.н., доцент,

Житомирський національний агроекологічний університет
oksana_himich@ukr.net

Одним із стратегічних пріоритетів сільського розвитку є відродження сіл України через зміну вектора з дотаційного на інвестиційний. Домінування інвестиційного напрямку сільського розвитку посилює увагу на потребу розробки та впровадження проектів як економічного, так і соціального характеру. Останні мають на меті насамперед забезпечення соціальних ефектів сільським жителям.

Ключові слова: сільський розвиток, проблеми, соціальні проекти.

Сучасний сільський розвиток супроводжується наявністю проблем, що потребують вирішення. Зважаючи на закріплені у Конституції цінності людини, першочергової уваги вимагають проблеми соціального характеру. Метою дослідження є узагальнення проблем сільського розвитку та пошук можливостей їх вирішення за допомогою соціальних проектів.

Забезпечення сталого розвитку сіл є одним із головних пріоритетів Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки. Важливим вектором Стратегії є акцент уваги на інвестиційний напрям їх розвитку замість дотаційного [2, с. 64]. Вважаємо це вказує на необхідність активізації проектної діяльності в об'єднаних територіальних-громадах задля забезпечення соціально-економічного розвитку сіл. За статистичними даними динаміка кількості сільських населених пунктів вказує на їх поступове зменшення (на 11 населених пунктів у 2017 р. у порівнянні з 2015р.) [1]. Така тенденція пов'язана насамперед з низьким рівнем привабливості переважної більшості сіл для проживання, особливо для молоді, через наявність значної кількості проблем, зокрема соціально-економічного характеру.

Вважаємо, що наявність соціальних проблем на селі здебільше пов'язане з існуванням економічних проблем, таких як низький рівень дохідності, відсутність або незначна кількість об'єктів працевлаштування тощо. Вказані проблеми породжують соціальні проблеми, що пов'язані насамперед з житловими умовами, неякісним медичним обслуговуванням, веденням негативного способу життя, відсутністю можливості культурного збагачення (через відсутність або неналежний стан закладів культури) та ін. Вважаємо, що переважну кількість наявних проблем можна вирішити за допомогою

пошуку можливостей фінансування та практичного впровадження соціальних проєктів. Зокрема позитивним прикладом в даному напрямі була можливість засвоєння коштів в рамках проєкту USAID «Підтримка аграрного і сільського розвитку» (ARDS). Основні очікувані результати співпраці в рамках даного проєкту пов'язані насамперед з вирішенням проблем зайнятості та екології, підвищенням якості комунальних і побутових послуг, забезпеченням енергетичної незалежності тощо [1].

Окрім засвоєння грантових коштів в межах кожної об'єднаної територіальної громади мають пропагуватися гасла, спрямовані на соціальні аспекти її розвитку та виділятися кошти на соціальні потреби громади, зокрема її сільський соціально-економічний розвиток. Вважаємо, що важливим стимулюючим чинником активізації соціальної проєктної діяльності можуть бути громадські організації, до функцій яких насамперед належить навчання та спрямовування всіх бажаючих долучитися до вирішення соціальних проблем сіл.

Список використаних джерел:

1. Кількість адміністративно-територіальних одиниць за регіонами України на 1 січня 2017 року. // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/16025>
3. Гранти на впровадження місцевих ініціатив та інвестиційних проєктів в ОТГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?grants=hranty-na-vprovadzhennya-mistsevyh-initsiatyv-ta-investysijnyh-proektiv-v-oth>

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP: THE EXPERIENCE OF UKRAINE

Melnyk N.V.

Head of Postgraduate Studies Department,
Zhytomyr National Agroecological University
nauka_znau@ukr.net

The essence and significance of social entrepreneurship, which is based on the self-supporting basis of economic activity for the production of a socially significant product or service using innovative solutions, is revealed. Characterized by the main social problems and examples of organizations dealing with a social enterprise in Ukraine are described.

Keywords: social entrepreneur, social entrepreneurship, organizations, enterprises of social economy, social problems.

For the first time the notion of “social entrepreneur” as a term began to be used in the 1960s in the 20th century in the UK. At this time, social issues were actively raised in the English-language literature, but the more sustainable and widespread use of the term “social entrepreneurship” was received in the 70–80’s. Today civil society and volunteer movements are actively developing in Ukraine. Volunteer movements help forced migrants, orphaned children, lonely and unhealthy people, as well as urban problems of the community [1]. However, the main problem of volunteer movements is money, since volunteers provide assistance and solve social problems, but this is not a profit-making business and can later be used to solve the social problems of society. One of the main outcomes of this situation is social entrepreneurship. Social entrepreneurship is an entrepreneurial activity aimed at solving social problems and attracting modern business to be socially responsible.

The term “social entrepreneurship” is a complex concept and has a number of contradictions: on the one hand, it is a “social”, that is, belongs to social activity, and on the other – it is entrepreneurial activity with the desire to only profit. This term is associated with a special innate ability to feel and use the possibilities of combining non-standard thinking and the desire to create or bring into life something completely new, but with a social effect for society. Social entrepreneurship is based on a self-supporting basis of economic activity for the production of a socially significant product or service using innovative solutions that turn the service and / or mechanisms of its economic realization into the benefit of society. The ultimate goal of this is not only to generate profit, but also to produce a product or service intended to solve a public problem. Social entrepreneurship is aimed at solving social problems, characterized by the following main features [2]:

- 1) social impact – target orientation on the solution of existing social problems in society;

- 2) innovation – application of new, unique approaches, allowing to increase social influence;

- 3) self-sustainability and financial stability – the ability of a social enterprise to solve social problems as long as necessary, and at the expense of income derived from their own activities;

- 4) scale – increasing the scope of social entrepreneurship (national and international) and disseminating experience in order to increase social impact;

- 5) entrepreneurial approach – the ability of a social entrepreneur to see the market failures, find opportunities, accumulate resources, develop new solutions that have a long-term positive social impact on society as a whole.

In Ukraine, social entrepreneurship is gaining increasing popularity among civic organizations as an effective mechanism for solving local social and economic problems of

territorial communities. Activity of Ukrainian social enterprises according to the Catalog of Social Enterprises is concentrated mainly in the field of services – almost 67% of enterprises (education, sports clubs, tourism) (for the most part such activity does not require significant financial investments at launch). The following is a combination of production and service provision – 26% (light industry and psychological assistance, production of souvenirs of Ukrainian subjects and vocational education / activities of schools for the training of motorists / provision of social assistance without housing for the elderly and disabled). Only 7% of enterprises engage in production (food, printing, agriculture). According to the study, the forms of management are attractive for social entrepreneurship in Ukraine: public organization + individual entrepreneur – 28%, public organization – 26%, individual entrepreneur – 15%, LLC – 13%, and enterprise association of citizens – 13%, a charity fund of 3 % and private enterprises – 3 % [3].

Currently there are organizations in Ukraine that support social entrepreneurship: Ukrainian Business Support Fund, International Renaissance Foundation, Sokal Regional Development Agency, Blagovist Charitable Foundation, Pearl of Bukovina Charitable Organization, Charitable Organization “Children’s Disabled Relief Center” and others [4;5]. All these non-governmental organizations promote the promotion of social entrepreneurship in our country. It should be noted that in Ukraine there are no legally approved notions of “social entrepreneurship”, “social enterprise”, “enterprises of social economy”. Thus, we can conclude that there are no officially social enterprises and social enterprises in Ukraine. However, in various regulatory legal sources, there are provisions that allow the creation of enterprises that, according to international standards, can be classified as social. Most Ukrainian social enterprises provide jobs for representatives of target groups

with which they relate to their main activities. Their main goal, as well as any other business structures, is to achieve positive financial and social outcomes at the expense of investments.

The development of social entrepreneurship in Ukraine is a long process, the scale and pace of which can not be predicted, which is explained by the decentralized nature of these processes. However, a significant negative impact on the spread of social entrepreneurship in Ukraine is caused by a lack of a regulatory framework that would regulate the activities of social enterprises, as well as a small amount of information in the media about the activities of numerous entrepreneurs. Despite the fact that many organizations in Ukraine today support social entrepreneurship, they do not sufficiently promote its popularization in our country.

This process can be accelerated through active social and economic policy, considering the formation of social entrepreneurship as an important independent policy of socio-economic reforms. It is the increase in the activity of citizens through the creation of social enterprises, their cooperation with the authorities will allow the beginning of a solution to such an extremely urgent problem in Ukraine as the construction of a social state and civil society.

References:

1. J. Gregory Dees. The Meaning of "Social Entrepreneurship". Duke. (2001). [Electronic resource]. – Access mode: <https://entrepreneurship.duke.edu/news-item/the-meaning-of-social-entrepreneurship/>
2. Sotula O.V. Social entrepreneurship as an innovative model of economic development / O.V. Sotula // Effective economy. – 2013. – № 4.
3. Catalog of social enterprises of Ukraine in 2017 / ed. V. Nazaruk – K.: Publishing House "Kyiv-Mohyla Academy". – 2017. – 79 p.

4. Social Entrepreneurship as Invaluable Necessity for Ukraine. (2016). [Electronic resource]. – Access mode: <https://voxukraine.org/uk/sotsialne-pidpryemnytstvo-yak-neotsinenna-neobhidnist-dlya-ukrainy-ua/>

5. Chaikin O.V. Corporate responsibility, ecological certification aspect / O.V. Chaikin // Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. – 2014. – Vol. 36. № 3. – 463-470 p.

EVOLUTION OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN EUROPE

Omarov E.S.

PhD student,

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics;

Affiliated Honorary Research Fellow,

Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute, Norway

omarovelvin@gmail.com

The essence of social entrepreneurship has ongoing discussion by scientists all over the world. In this paper, the overview of the history of social entrepreneurship is done; in addition, author has compared the evolution of these phenomena between European countries and Europe as a whole.

Keywords: social entrepreneurship; Europe; social sector

Development of social entrepreneurship as an effective way to solve social problems has its own characteristics in different territories. The pioneers in the development of this type of activity were Europe and the USA. At the same time, the formation of the theoretical foundations of social

entrepreneurship until 2005 in these territories took place in parallel and had almost no points of contact. The first bridge was built by A. Nicholas and J. Mair, K. Stewart, D. Horse and J. Curlin [2]. Scientists conducted a comparative analysis of the ideas of social entrepreneurship in Europe and the USA. However, in the scientific literature, attention was not paid enough to the regions in which social entrepreneurship is in the initial stages of formation. Within the framework of this study, examining the historical context of the emergence of socially oriented activities in various countries, we attempt to bring together existing studies in order to form a unified view of the evolution of social enterprise processes.

Third sector organizations (non-profit organizations, cooperatives and mutual aid associations) in most Western European countries began to play a significant role in the provision of social services even before World War II, which was mainly due to the Christian philanthropic tradition [3].

The dependence of social entrepreneurship on the historical, socio-cultural and geographical conditions of development led to the consideration of the prerequisites for the formation of social entrepreneurship in Western, Southern, Northern and Eastern Europe separately.

Western Europe. According to the typology of Espring-Andersen [2], in countries with a “Bismarck” tradition, which can also be attributed to countries of the “corporativist” group (Belgium, France, Germany and Ireland), non-profit organizations that are regulated and funded by public authorities, played an important role in providing society with social services [1]. During the 1980s The state, faced with a high level of unemployment and a financial crisis, has ceased to distribute financial resources in favor of the unemployed and has developed programs aimed at increasing the activity of the unemployed, through the organization of training programs, as well as subsidies.

In Great Britain, which is traditionally considered as the symbol of liberal model of governance, the low level of social expenditures of the state was compensated by private voluntary donations. Despite the experience of two world wars, which led to the development of state social programs, well-organized organizations existed thanks to the financial support of private individuals [4]. Thus, the emergence of social enterprise in Western Europe was due to the active support of the state. The important drivers of development were the culture of civil society and the legal environment created by the state to support socially oriented enterprises.

Southern Europe. In the countries of Southern Europe, in particular in Italy and Portugal, there was a low level of government expenditure on social security of the population. Families have become key actors in ensuring the welfare of society. Historically, church charities have played a central role in solving social problems of society, but in the 20th century, especially during the fascist occupation, this function was limited and brought under control of the state.

Eastern Europe. The collapse of the communist system, which coincided with the economic recession in the 1970s and rising unemployment, contributed to the emergence of the social entrepreneurship sector in Eastern Europe. In addition an important role was played by foreign agents. The international community, based on the experience of Western European countries, has taken a number of measures to solve social problems in the region. In general, the development of social entrepreneurship in Eastern Europe was driven by the collapse of the communist regime, the removal of the state from solving social problems, and the support of Western European countries.

Northern Europe. The Nordic countries belong to the socio-democratic group and have the highest level of social security spending. There was observed a division of tasks

between the state, the business sector and the civil society [6]. The state contributed to the improvement of the welfare of society, the business sector was the function of production, accumulation and creation of jobs, and civil society was focused on uniting interests and shaping public programs.

In general, it should be noted that the development of social entrepreneurship in Europe was accompanied by the formation of favorable political and legal conditions (Italy, Great Britain, Belgium, etc.). In Eastern European countries, social entrepreneurship was brought from Western Europe through close social, economic, and cultural ties.

Changes in the regulatory and legal acts of individual European countries had a special impact on the development of social entrepreneurship. After the adoption of the law on "social cooperatives" (1991), in the second half of the 90s in some countries, organizational-legal forms were introduced, supporting the entrepreneurial approach and adapted to an increasing number of non-profit organizations [5]. In France, Portugal, Spain, and Greece, new legal forms were of a cooperative type. At the same time, Belgium, Great Britain and Italy chose more open models of socially oriented organizations that are related not only to the cooperative tradition, but also to the commercial one.

In addition to creating new legal forms, at the end of the 20th century public programs aimed at the integration of workplaces were developed. The law on social enterprises, adopted in Finland in 2003, is another confirmation of this trend. According to the draft law, socially-oriented enterprises, regardless of their legal status, are market-oriented organizations created for hiring employees with limited opportunities or unemployed. In 2006, Poland adopted an act on social cooperatives, which was also intended to integrate the unemployed.

Thus, the following characteristics of social

entrepreneurship in Europe could be highlighted. First, social sector in Europe has the entrepreneurial nature of activity. Often, socially oriented organizations are forced to seek additional financial sources through entrepreneurial activity. In addition, socially oriented organizations base their activities on several sources of funding (grants, subsidies, donations) and are focused on obtaining economic results from their activities. Secondly, socially oriented organizations in Europe are aimed at creating new jobs, especially for the categories of the population that have problems in finding employment. Thirdly, the implemented social projects are, as a rule, local in nature, associated with a certain community or group of individuals. Fourthly, social entrepreneurs strive for a corporate type of organization and a democratic management style.

To sum up, in this paper, in order to study the evolution of social entrepreneurship in the world, it was substantiated that the formation and development of social entrepreneurship in different countries of the world is heterogeneous. Its features depend not only on the current institutional environment, but also on the historical conditions in which this type of activity is formed. The theoretical significance of this study is to systematize research in the development of social entrepreneurship in the global space. The practical significance lies in the analysis of the experience of introducing social entrepreneurship in various countries.

References:

1. Defourny, J., Nyssens, M. (2010). Conception of social enterprise and social entrepreneurship in Europe and the United States: convergences and divergences. *Journal of Social Entrepreneurship*, Vol. 1, No. 1, 32–53.
2. Espring-Andersen, G. (1999). *Social foundation of postindustrial economies*. New York, Oxford University Press, 113–143.

3. Golubovic, D., Bullain, N. (2006). Perspective on regulatory issues for social enterprise development in CE. Materials of International Seminar Emerging Models of Social Entrepreneurship “Possible Paths for Social Enterprise Development in Central East and South East Europe”. OECD-Leed Programme. Zagreb, USAID, ISSAN.

4. Lewis, J. (1999). Reviewing the relationships between the voluntary sector and the state in Britain in the 1990's. *Voluntas*, Vol. 10, No. 3, 255–270.

5. Sandal, J-U. (2004) *Sosialt Entreprenørskap*. Sweden. ISBN.ISSN 1101-346X No. 96.

6. Stryjan, Y. (2006). Sweden: social Enterprises within a universal welfare state model. Social enterprise at the crossroads of market, public policies and civil society. London, Routledge, 206–221.

INNOVATIVE TRENDS IN BUSINESS COMMUNICATION

Rudko K.

Research Fellow, Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute, Norway

The abstract shows the practical importance of appropriate using of this concept of Business Communication in order to provide better financial results. Furthermore, research explains the essence and the value of innovative development in the entrepreneurship, as well as in the one of key business elements – communications.

Keywords: business communication, innovations, entrepreneurship.

The concept of business communications is not new; however, it is developing extremely rapidly and growing into the integral part of entrepreneurship, accomplishing the tasks

faster and more efficient as well as providing the enterprise with valid results. Thus, business communication is considered as a complex system that provides a harmonious interaction of the enterprise with its internal and external environment during which the transfer or exchange of information takes place. In addition, another significant component of entrepreneurship, in particular in the field of communication, is innovations. It is impossible to overestimate the importance of innovations for business, as they are driving force for economic growth.

According to O. Hargie, D. Dickson, D. Tourish, communication is a central component of effective business operations. The main role in communication is allowing messages to be transmitted rapidly and in connecting the different “bits” together. The larger and more complicated the organizational structure, the greater the need for effective and efficient communication [2]. That is, business communication is a complex system that provides a harmonious interaction of the enterprise with its internal and external environment during which the transfer or exchange of information takes place.

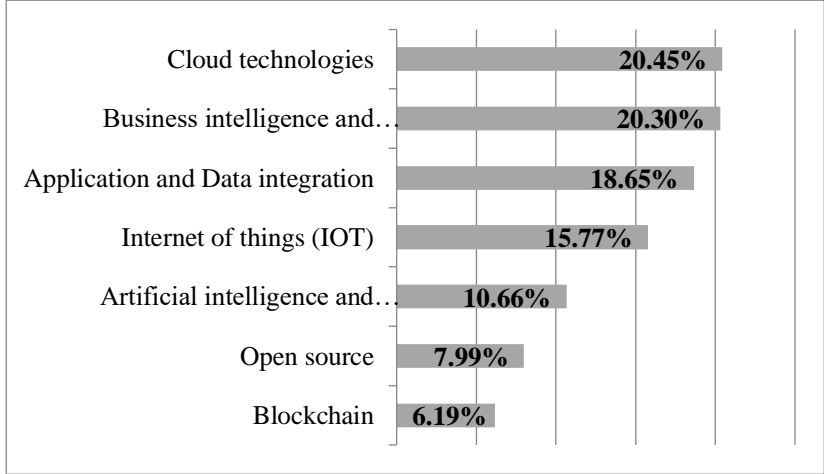
Any communication, included in the entrepreneurship, is carried out according to a certain algorithm or process called a communicative model (cycle). Such a process consists of the components [3]: 1) sender (company); 2) receiver; 3) channel (transmission medium); 4) barriers; 5) feedback.

An integral element of the business communication system is innovation. The concept of innovation is very much in the mainstream nowadays, as they are driving force for economic growth. J. A. Schumpeter proves that “innovation”, or rather “development” is a “new combination” of existing or new elements. The scientist points out that there are 5 areas, which are included in the innovation concept. Thus, he identified the introduction of new good; application of new methods of production; opening of a new market; bringing in of a new source of supply of raw materials; new industry

structure [4]. For modern enterprise the vibrant innovation is priority or primary focus, so it is relevant to argue that the innovation is important in each field of entrepreneurship, our case – in business communication as well.

The global changes modify not only the sphere of communications, but also the whole world, starting with the world’s economy and ending with the behaviour of the individual person. Since entrepreneurship in all industries must find new ways to innovate and reinvent themselves to survive in the digital economy, it is important to consider which innovative communication trends are leading.

We defined the most advanced innovations in business that are widely used in business communication. The more detailed information about these trends with percentage is depicted in the figure 1 [5].

Fig. 1. New Technologies included in Innovative Strategy of Business (Shawn, 2018)

It is worth noting that application of mostly all technologies from the list is corresponding with the business communication field. This once again proves the importance of

innovative business communication for all kinds of entrepreneurship and the constant development of this concept. In addition, the most advanced innovative technology as a new opportunity for entrepreneurship, in particular in the field of communications, is the use of artificial intelligence. This concept is developing faster than we think, and speeding up exponentially, for a long time all high-tech companies use it for their own purposes.

A. Goryachev emphasize that, if the entrepreneurship is trying to become more innovative, communications should underpin its entire effort from start to finish. The entrepreneur must work with employee communications, human relations, business unit leaders and the C-suite, including the external part, to reinforce the importance of innovation to the company's strategic direction. Enterprises should invest in a strong communication platform to foster team-based innovation [1].

Therefore, communication is something that we all cannot live without. It is a technology applicable for a whole range of personal, social, educational and business activities, by the ability to transmit, receive and exchange digital data rapidly between places irrespective of distance. In terms of entrepreneurship, communication is a strategic tool, which helps to boost its competitiveness and to increase the entrepreneurial profit. Entrepreneurship is impossible without communications, as they are a key part of entrepreneurial activity and they ensure the effective functioning and management of the organization, that is, they serve as a bridge between the enterprise itself and its internal and external business environment. Innovations are the basis of any entrepreneurship that is why the two concepts - business communication and Innovation are closely interconnected. The application of information and innovation technologies is indeed the urgent need for enterprise to grow exponentially.

References:

1. Goryachev, A. (2018). Three Reasons Why Innovation Is All About Communication. Forbes Communications Council [electronic resource]. Viewed 24 April, 2019, access <https://www.forbes.com/sites/forbescommunicationscouncil/2018/02/05/three-reasons-why-innovation-is-all-about-communication/#72d7020b6e5c>
2. Hargie, O., Dickson, D. and Tourish, D. (2004). Communication Skills for Effective Management, Houndmills: Palgrave Macmillan.
3. Krizan, “Buddy” A. C., Merrier, P., Logan, J. P. and Williams, K. S. (2007). Business Communication. SouthWestern College Pub.
4. Schumpeter, J. A. (2008). The theory of economic development: an inquiry into profits, capital, credit, interest and the business cycle. New Brunswick: Transaction Publishers.
5. Shawn, R. (2018). TIBCO CXO Innovation Survey [electronic resource]. IDC Research. Viewed 18 April, 2019, access: <https://www.apexofinnovation.com/wp-content/uploads/2018/12/2018-TIBCO-CXO-survey.pdf>.

HOW THE SMART CITY PARADIGM CAN DEVELOP THE SUSTAINABLE GROWTH AND ECOLOGICAL STABILITY

Yevchuk K.-I.

Research Fellow, Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute, Norway

In this article, we consider the main factors of the development of cities and how they are influenced by the

paradigm of sustainable development.

Keywords: Smart City, sustainable development, innovations, ecology, inventions.

Today we see that big companies spent more than 57 trillions of dollars to promote and developed Smart Cities technologies. Nowadays, Smart City approach is very common and popular for big governmental organizations. Anyhow, that raises some questions, what is the meaning of Smart Cities? Why do we need it? What kind of profit will it give? These questions in particular will rise in such countries as India, Vietnam and Ukraine and others low-middle income countries. Maybe the technology of Smart City combined with the ideology of Social Enterprise will help these countries rise and make sustainable economic growth. Moreover, we will see whether the Smart City is a new type of innovation or just a type of invention of the city industrial strategy [3]

We have started to talk about Smart City, and let us see why they appeared. Today, people are using the planet for more than 250% of its capability, which indicates that we need three planets to satisfy our needs. Maybe this consumption will be possible in the future when we exploit some planets, someone might think. Now, it is a little bit a part of fantasy, so we should protect what we have now. Nowadays, we have one planet and we must keep it safe and secure. In such countries as Ukraine, the garbage fields are filled more than 95% of its capacity, and this country is in Europe, is it not far from Berlin, London or Milan. If we take some other more far countries from Europe, we can see that people live all their lives close to garbage dumps, like in Gambia (Al Jazeera). Either they buried the plastic waste like in Uganda, or it may be the reason why we have ozone holes in that area (Global Voices).

We can assume that it is not about us, we have good roads, nice parks and peaceful holidays. Anyhow, will the same

atmosphere also be in the future? Will our children see the same planet as we are seeing today? To answer these questions we can look into the story of the young girl named Greta Thunberg, famous for organizing global school demonstrations for a better world. Activism in climate change and pollutions had great support last years. It is probably due to the intensifying of the concept and an increase in the population of the planet.

Firstly, the World Meteorological Organization (WMO) proposed the term «climate changed» in 1966, and most of the specialized scientist started to talk about the problem. Today we have problems with water pollution, pollution of the earth's atmosphere etc. It took us just 53 years to see the changes, in the general history of the planet, 53 years is just a drop in the ocean. Accordingly, the combination of Smart City, Social Enterprise and Sustainable grow try to resolve this problem [7].

According to the Oxford Dictionary, 'town or city' are a built-up area with a name, defined boundaries, and local government that is larger than a village and generally smaller than a city (Oxford Dictionary). The first territories that we can call 'cities' appeared in Mesopotamia, India, China and Egypt around 3000 BC. These cities appeared because of rapid development of manufacturing and political processes. Seeing that Mesopotamia became developed in the third millennium BC and on the other hand, that the Phoenician Trading Empire started to develop just during the first millennium BC, indicates a time span of two thousand years [5].

In the middle Ages, Constantinople was the first city of one million, and it became the richest city in the whole of Europe at that time. Constantinople brought the first urbanistic sewage planning from Asia to Europe, at that period of time Asian cities were much more developed than European cities. Nevertheless, in 1760 London made massive structural changes in local strategy of industry and manufacturing. Growth of modern industry led to massive urbanization of all kind of cities.

Afterwards, it caused a great damage of social and environmental problems. Along with urbanization development, Great Britain understood that road quality is the main part of the city making progress. Today, the roads in the city have the same importance as it had 300 years ago.

In the twentieth century, the growing of the cities is increasing rapidly because of the industrialization. The immediate increase of car ownership had a big influence on the environment. In the end of the twentieth century, a protection of nature debate occurred for the first time and raised the issue about sustainable growth. However, people, represented by their elected representatives had blasted away mountains, changed the structural properties of the land, change the riverbeds, etc. These changes caused the collapse in environment, like when the dam fell in Brazil. (The New Your Times) [1]

Overall, through the history, cities with a developed economic system and major invitations became urban quicker than others did. From that time of Mesopotamia period, we can see a correlation between wellbeing of the cities and the urbanization developed in it. It is not a secret that money helping to develop one or other parts of science. Like during the Second World War the most developed part of science was ingoing in the military system. On the other hand, will this big development of cities lead to sustainable development and preserve our land for descendants? [8]

The approach of decision-making process is the main problem of the sustainable development, because different government institutions have different urbanization goals and main principles of city development. The other problem is that people who have the power of decision-making in government are usually not well prepared and do not have enough knowledge to do such big changes. In the same view, Witold Trbacki et al (2018) in the article "Application of AHP and DEMATEL Methods in Choosing and Analyzing the Measures

for the Distribution of Goods in Szczecin Region" note that lack of consensus between the expectations of different groups of stakeholders is a major barrier for proper functioning of sustainable development processes. In his article they made analytics with five main categories of measurement such as: Administrative measures, Financial measures, Technical measures, Awareness information and Urban planning, to choose the best type of analytics evaluates multiple conflicting criteria in decision making. That is why, they defined that utilization of MCDA methods, particularly the MAMCA approach, is an ideal way to find solutions that are optimal from all perspectives.

However, we can ask many questions, such as are you sure that this approach is a good one? What about others? In this case, it is just a kind of resolving the problem and to understand the main factors of it, leaving a glimpse into sustainable development. [3]

According to the Cambridge Dictionary "sustainable" is causing little or no damage to the environment and therefore able to continue for a long time. According to the UNESCO "Sustainable development" is the overarching paradigm of the United Nations. The concept of sustainable development was described by the 1987 Brundtland Commission Report as "development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs." (UNESCO website).

According to Sustainable Development Goals we can distinguish the following main goals as: no poverty, zero hunger, good health and wellbeing, quality education, gender equality, clean water and sanitation, affordable and clean energy, decent work and economic growth, industry, innovation and infrastructure, reduce inequalities, sustainable cities and communities, responsible consumption and production, climate action, life below water, life and land, peace, justice and strong

institutions, partnership for a goals. All these sustainability goals led to equality of life around the world. Anyhow, that raises the question, is it real? On the other hand, just a type of Utopia? We will know it later, but now we have seen other types of the world being theorized, like Das Manifest der Kommunistischen Partei. Firstly, this theory was the ideal approach for the equality of all people; instead, it led to a great break in the life of party leaders and other people and then the great crisis. All the theories have a perfect ideology but do not create a perfect implementation. Maybe, that is why a better way of future sustainable wellbeing is not theories but scientific approaches?

Reference:

1. BusinessDictionary. Smart City Definition / BusinessDictionary – URL: <http://www.businessdictionary.com/definition/smart-city.html>.
2. Why Did the Dam in Brazil Collapse? Here's a Brief Look. // The New York Times – URL: <https://www.nytimes.com/2019/02/09/world/americas/brazil-dam-disaster.html>.
3. Kijewska K. Application of AHP and DEMATEL Methods in Choosing and Analysing the Measures for the Distribution of Goods in Szczecin Region / K. Kijewska, W. Torbacki, S. Iwan. – Maritime University of Szczecin, 2018. – 26 c.
4. Omar Havana. Life in a Cambodian rubbish dump / Omar Havana. – 2013. – URL: <https://www.aljazeera.com/indepth/inpictures/2013/10/life-cambodian-rubbish-dump-20131018112429578824.html>.
5. Plastic trash is a serious problem in Uganda // GlobalVoices. – 2018. – URL: <https://globalvoices.org/2018/06/13/plastic-trash-is-a-serious-problem-in-uganda/>.

6. Sustainable Development. – URL: <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd/sd>.

7. Cambridge Dictionary. – URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sustainable>.

8. Манифест Коммунистической партии. – URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>.

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ВИД СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ

Смулка О.І.

аспірант, Львівський національний аграрний університет
oksankasmulka@gmail.com

Розглянуто важливість соціального підприємництва та його зв'язок з соціальними інноваціями. Наведено приклади соціального підприємництва, яке може здійснюватися у господарстві. Перераховані якості, якими повинен володіти соціальний підприємець задля отримання бажаного результату.

Ключові слова: соціальне підприємництво, соціальні інновації, підприємець, класичне підприємництво, бізнес.

Серед науковців присутня думка, що економічний аспект життя не повинен перетинатися з соціальним, а це значить, що вирішення економічних задач повинні відбуватися без врахування інтересів суспільства. Проте, для більшості країн Європи, соціальне підприємництво це процес позитивних змін для розвитку некомерційного сектора економіки та соціальної політики держави.

Соціальне підприємництво — підприємницька діяльність, спрямована на інновативну, суттєву та

позитивну зміну у суспільстві. В той час коли підприємці концентровані на створенні фінансового прибутку, соціальні підприємці займаються збільшенням соціального капіталу [2]

За версією американського професора Грегора Діса існує п'ять факторів, які визначають соціальне підприємництво. До них відносять:

1) прийняття на себе місії створення і підтримки соціальної цінності (блага);

2) виявлення і використання нових можливостей для реалізації обраної місії;

3) здійснення безперервного процесу інновацій, адаптації та навчання;

4) рішучість дій, що не обмежується наявними ресурсами;

5) висока відповідальність підприємця за результати своєї діяльності – як перед безпосередніми клієнтами, так і перед суспільством [3, с. 35-36].

Соціальне підприємництво є невід'ємною частиною соціальних інновацій. Соціальні інновації – це діяльність та послуги інноваційного характеру, які мотивовані потребами соціуму і переважно виникають і розповсюджуються через організації, які виконують основні завдання соціального спрямування [1, с. 8]. Дане визначення зустрічається у виданні «Соціальні інновації: визначення, значення та поширення» Оксфордської школи бізнесу. Кінцевою метою впровадження інновацій є не тільки отримання прибутку, але й досягнення соціального ефекту та покращення соціальної сфери [4], що спричиняють зміну соціальних відносин.

Соціальне підприємництво як вид соціальних інновацій можна розглядати як спосіб вирішення соціальних проблем за допомогою різноманітних організацій, а також як елемент класичного

підприємництва. В межах країни чи навіть на глобальному рівні соціальним ефектом від здійснення соціальних інновацій може бути подолання бідності, покращення умов життя, привернення уваги до проблем екології та збереження навколишнього середовища тощо. Дані моменти знаходять своє відображення у створенні нових робочих місць, завдяки чому у господарство прийдуть нові працівники, які отримуватимуть заробітну плату та зможуть задовільними свої потреби. А сортування сміття чи обмеження використання паперу зможе зменшити антропогенний вплив на екологію та зберегти ліс.

Кінцевою метою впровадження інновацій, зазвичай, є отримання прибутку, тоді як соціальне підприємництво переслідує пошук шляхів для вирішення соціальних проблем. Про те, що класичне та соціальне підприємництво можуть бути тісно пов'язані, ще розмірковував Г. Діс. Професор стверджував, що «у випадку, коли підприємець не здатний забезпечити достатній платоспроможний попит на свій товар, за ціною набагато вищою, ніж його собівартість, це є і індикатором недостатньої цінності створеного ним товару для суспільства» [3, с. 36]. Він вважав, якщо підприємці не здатні виготовити товар у необхідній суспільній цінності, то вони втрачають ресурси для забезпечення та розвитку виробництва, що є причиною припинення їх діяльності на ринку.

Сучасне суспільство на сьогоднішній день готове вирішувати соціальні проблеми через призму підприємництва. Основна відмінність між соціальним підприємництвом та класичним полягає у визначеннях пріоритетів та цінностей. Підприємець орієнтується у першу чергу на ринок, де збуватиме товар та шукатиме покупців, а соціальний підприємець не ставить за мету отримати прибуток.

Соціальний підприємець може бути не тільки фізичною особою, а у представляти собою групи, організації чи об'єднання організацій, які мають на меті здійснити зміни у державному секторі, некомерційних організаціях та класичному підприємстві, щоб вирішити соціальні проблеми та досягнути соціального ефекту.

При визначенні специфіки соціального підприємництва, можна зробити висновок, що соціальне підприємництва надає соціальному сектору рис бізнесу, проте на цьому його діяльність не обмежується. Дана категорія може розглядатися як результат складного і комплексного процесу, як своєрідне поєднання областей, що дозволяють максимально ефективно та справедливо отримати стійку соціальну цінність. Їх специфіка також полягає в тому, що вони реалізують такі цілі, які не можна виміряти розмірами прибутку. При вивченні соціальних інновацій та соціального підприємництва загалом необхідно досліджувати специфіку їх поширення.

Соціальний підприємець насамперед повинен усвідомити необхідність створення чи хоча б моделювання вдалих умов для початку соціального підприємництва. Він, як і кожен підприємець повинен володіти певними якостями, від яких залежатиме успіх діяльності. Соціального підприємця, в свою чергу, від звичайного підприємця відрізняє більш демократичні і колегіальні дії в процесі прийняття важливих рішень. Це людина, яка мислить творчо, здатна активно діяти та ризикувати, а також використовувати можливості системи по максимуму і належність до нового креативного класу інноваторів, що за своїм визначенням, безперечно є ширшими в своєму розумінні від соціальних підприємців.

Проте, креативне мислення та творчий підхід до вирішення проблем також являються важливими та успішними характеристиками підприємця, який займається

класичним підприємництвом. Шаблонні способи вирішення проблем уже не мають очікуваної ефективності, а кожна проблема вимагає не тільки особистого, але й особливого підходу. Інновації в організаційній сфері ведення бізнесу дозволяють отримати бажаний результат.

Отже, соціальні інновації є важливим аспектом соціального підприємництва та виступають каталізатором позитивних змін. Окрім того, соціальне підприємництво має місце і в одночасній реалізації поряд з класичним підприємництвом у господарстві, а також здатне вирішувати соціальні проблеми на мікрорівні.

Список використаних джерел:

1. Mulgan G. Social innovation: what it is, why it matters and how it can be accelerated / [Mulgan G., Sanders B., Rushanara A., Tucker A.]. – London: The Basingstoke Press, 2007. – 52 p.

2. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальне_підприємництво (дата звернення 02.05.2019).

3. Наумова М. Сутність соціального підприємництва та його роль у соціально-економічному розвитку / М. Наумова. // Україна: аспекти праці. – 2014. – № 4. – С. 34-39.

4. Про інноваційну діяльність: Закон від 04.07.2002 №40-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення: 01.05.2019).

5. Якубін О.Л. Соціальні зміни поза державою: інститути та глобальна еволюція / О.Л. Якубін. // Теорія соціальних змін: сучасні соціологічні концептуалізації: навч. підручник / за ред. П.В. Кутуєва, О.Л. Якубін. – Київ, 2014. – С. 153–175.

ГЕНДЕРНІ ПІДХОДИ В ДІЯЛЬНОСТІ ЖИТОМИРСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

Євченко С.В.

магістрантка,

Житомирський національний агроекологічний університет;
головний спеціаліст управління у справах сім'ї, молоді та
спорту Житомирської міської ради

Розглядається проблема впровадження гендерних підходів у роботу органів місцевого самоврядування на прикладі діяльності Житомирської міської ради.

Ключові слова: децентралізація, ресурсний потенціал громад, гендерні підходи, гендерний мейнстрімінг, гендерне бюджетування.

Гендерні підходи у сфері державного управління досліджували Мельник Т., Богданова Н., Ващенко К. [2], однак у зв'язку з реформою децентралізації тема застосування гендерних підходів у практичній діяльності об'єднаних територіальних громад набуває нового наповнення в контексті ефективного використання ресурсного потенціалу громад.

Мета дослідження полягає в узагальненні практичного досвіду стосовно застосування гендерних підходів у роботі органів місцевого самоврядування.

Нові завдання щодо розвитку територіальних громад в період децентралізації потребують сучасних підходів у їхній діяльності. Основними технологіями, завдяки яким впроваджуються гендерні підходи, є комплексний гендерний підхід (гендерний мейнстрімінг) та гендерно орієнтоване бюджетування, коли гендерна рівність не розглядається окремо, а стає наскрізною частиною всіх напрямів політики.

Політика громад має бути людиноцентричною, тому важливо розуміти, що групи населення різняться, і ця різниця

впливає на багато чинників у громаді. Ключовими поняттями у сфері децентралізації стають наступні: потреби, послуги, якість та вартість. Стосовно визначення пріоритетів у діяльності органів самоврядування важливо знати, по-перше, чи представлено різний досвід на рівні прийняття рішень, та, по-друге, чи мають жінки і чоловіки доступ до ресурсів та можливості їх використовувати.

Отже, з точки зору прийняття рішень представництво жінок і чоловіків має значення. На початок 2019 року у Житомирській міській раді наступне представництво жінок та чоловіків: на вищому рівні – 50% на 50%; на рівні заступників міського голови – 50% на 50%. Найбільші диспропорції спостерігаються на рівні депутатського корпусу – 19% жінок та 81% чоловіків, а також спеціалістів – 18% чоловіків та 82% жінок.

Створено та постійно удосконалюється механізм забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у Житомирській міській об'єднаній територіальній громаді. До повноважень одного із заступників міського голови входить координація діяльності з впровадження гендерної політики; створена депутатська група «Рівні можливості»; діє міська міжвідомча комісія з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми; спеціально уповноваженим органом з питань забезпечення рівних прав та можливостей на рівні міської ради визначено управління у справах сім'ї, молоді та спорту. Управління у виконанні вище вказаних функцій тісно співпрацює з організаціями громадянського суспільства [1].

Здійснюється системна діяльність щодо підвищення рівня компетентності посадових осіб ОМС та включення гендерної складової в роботу. Спільно з експертами розроблено спеціальні навчальні програми.

Житомирська міська рада має низку практичних напрацювань, зокрема: чотири міських програми розвитку

містять гендерну складову; гендерна складова включена до стратегії інтегрованого розвитку громади «Житомир-2030» та до Статуту Житомирської міської ОТГ; реалізовано дві гендерні бюджетні ініціативи: у сфері позашкільної освіти та у сфері охорони здоров'я.

У червні 2018 року рішенням сесії депутати офіційно підтримали приєднання міста до Європейської Хартії рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад.

Спільно з ЖОМГО «Паритет» та головним управлінням статистики у Житомирській області підготовлено аналітичне дослідження «Гендерне обличчя Житомира: вчора, сьогодні, завтра». Однак, на рівні громади у всіх галузях суттєво відчувається брак даних, розділених за статтю.

Висновки. Гендерні підходи значною мірою можуть підвищити можливості громад в контексті ефективного використання різних видів ресурсів, що залежить від факторів професійної компетентності керівників та фахівців органу місцевого самоврядування, соціальної мобілізації різних категорій населення з урахуванням статі та віку, а також грамотного бюджетування.

Список використаних джерел:

1. Гендерне обличчя Житомира: вчора, сьогодні, завтра : аналітичне дослідження. – Житомир, 2018. – 102 с.

2. Гендерна політика в системі публічного управління України / [за заг. ред. К. Ващенка]. – К.: Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу. – 2018. – 125 с.

3. Гранти на впровадження місцевих ініціатив та інвестиційних проєктів в ОТГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?grants=hranty-na-vprovadzhennya-mistsevyh-initsiatyv-ta-investytsijnyh-proektiv-v-oth>

СВІТОВІ ПРАКТИКИ ЗЕЛЕНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ

Остапенко Б.

магістрант,
Житомирський національний агроєкологічний університет

Стаття описує успішні кейси соціального підприємництва в Україні та світі протягом останніх 5-ти років, що були спрямовані на підтримку сталого розвитку міст.

Ключові слова: соціальне підприємництво, зелені практики, урбаністика, креативні індустрії, інноваційний ліфт.

В сучасному світі соціальне підприємництво з окремих розрізнених поодиноких ініціатив поступово перетворюється на реальний тренд, що впливає на розвиток економіки у глобальному масштабі. Починають окреслюватися окремі специфічні напрями соціального підприємництва, серед яких не останнє місце належить зеленим проектам, що мають на меті зменшення екологічного навантаження.

Як наслідок, детальної уваги та вивчення потребують бізнесові активності, яким вдалося охопити найбільші частки світового та вітчизняного ринку. Найбільш відомі з них представлені у табл. 1.

Дослідження та поширення позитивного досвіду таких підприємців, на нашу думку, може мати значний вплив на розвиток міст та територіальних громад України з позицій створення так званих інноваційних ліфтів, які могли б використати інші (менш досвідчені) суб'єкти господарювання.

**Таблиця 1. Досвід реалізації успішних урбан-проектів
зеленого соціального підприємництва**

Назва проекту	Виконавець	Зміст
<i>ZELENEW</i>	Україна	Технологія переробки пластику і виготовлення з нього декорацій, світильників, вуличних меблів у форматі 3D
<i>Sun Saluter</i>	Кенія	Технологія руху сонячних батарей у напрямку сонця без мотору, що дозволяє виробляти на 40% більше електроенергії ніж фіксовані сонячні панелі
<i>Sky Greens</i>	США	Технологія вирощування овочів і фруктів у багатоповерхових прозорих А-образних шестиметрових вежах. Передбачає ротацію рослин та автоматизовану систему поливу
<i>Urban Space 100</i>	Україна	Концепція гастрономічного туризму, втілена в ресторані нового формату управління: засновниками якого стали одночасно 100 меценатів з різних міст, кожен з яких вклав у ресторан по \$1000
<i>activEco</i>	Молдова	Програма екологічної освіти для молоді у транскордонному регіоні на перетині Молдови, Румунії й України

Джерело: [1-2]

Список використаних джерел:

1. Молоді та зелені: 5 найкращих урбан-проектів соціального підприємництва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://platfor.ma/magazine/text->

sq/social/eco-urban-projects/

2. Соціальне підприємництво – найкращі кейси, виклики та можливості для громадських організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?focus=prostir-talks-sotsialne-pidpryjemnytstvo-kraschi-kejsy-vyklyky-ta-mozhlyvosti-dlya-hromadskyyh-orhanizatsij#soc5>

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Телень В., Лугина О.

магістранти,

Житомирський національний агроекологічний університет

Розглянуто генезу концепції соціальної відповідальності.

Ключові слова: державне управління, соціальна відповідальність, корпоративна соціальна відповідальність, соціальна відповідальність органів публічної влади.

Соціальна відповідальність найчастіше згадується в контексті аналізу корпоративного менеджменту. З середини 20 століття, коли було видано першу працю по соціальній відповідальності (Х.Р. Боуен, «Соціальна відповідальність, 1953 р.), що заклала основи сучасної концепції корпоративної соціальної відповідальності, та розпочала формування практичного досвіду застосування даної концепції [1]. В кінці 1960-х, на початку 1970-х роках в США, Великобританії, Японії, Німеччині ця концепція розрослася в поняття соціально відповідального бізнесу, що повинен турбуватися не тільки про прибуток і

податки, але і розподіляти з суспільством за соціальну несправедливість, економічну несправедливість, екологічні проблеми, адаптацію соціально незахищених верств населення та ін [2].

В 90-ті роки система корпоративної відповідальності поширилася з корпорацій на середні і малі підприємства. Відповідно, сформувався і новий підхід до соціальної відповідальності, що передбачав широке застосування даної концепції не тільки до великих бізнес структур, але і до малих, середніх підприємства та навіть бюджетних організацій, міст і навіть країн [3].

На початку ХХІ концепція соціальної відповідальності стає все глобальнішою, що передбачає впровадження стандартів соціальної відповідальності у більшості організаційних структур. Крім підприємств усіх розмірів, ці стандарти починають впроваджуватися організаціями державного управління, наприклад, міністерствами, регіональними або муніципальними органами влади. І якщо бізнес реалізовує цю концепцію досить швидко і ефективно, розуміючи її потрібність і результативність, то впровадження концепції соціальної відповідальності у органах публічного управління відбувається досить повільно, на нашу думку. Це означає, що застосування соціально відповідальної поведінки з точки зору органів державної влади, є особливо важливими.

Бізнесові структури вже зрозуміли ефекти соціально відповідальної поведінки. Основними з них є наступні:

- удосконалення екологічних процесів;
- зростання продуктивності і, відповідно, і доходів, економія витрат з використанням екологічно безпечного і енергоощадного обладнання;
- формування репутації підприємства;
- підвищення цінності бренду, економія ресурсів на

налагодженні зв'язків з органами влади і контролю;

- людські ресурси;
- економія ресурсів на приваблюванні й утриманні кваліфікованих спеціалістів;
- доступ до нових ринків;
- стандартизація згідно із міжнародними критеріями;
- ефективне управління ризиками – своєчасний і оперативний доступ до релевантної інформації і можливість швидко реагувати на проблеми в регіоні.

Більшість з цих напрямів є потрібними і для органів публічної влади. Саме тому у багатьох країнах світу існує державна політика з підтримки і просування соціальної відповідальності. Вона є одним з інструментів підвищенню рівня довіри громадян до роботи органів публічної влади, до уряду, підвищення конкурентоздатності економіки країни, збільшення її інвестиційної привабливості, зміцнення міжнародного бренду.

Завдяки Концепції соціальної відповідальності публічні органи влади можуть створювати позитивні ефекти не тільки для своїх зацікавлених сторін, але також для суспільства в цілому або для себе в разі їх ефективного спілкування. Однак, публічні органи влади також можуть відігравати важливу роль у підтримці соціально відповідальної поведінки інших суб'єктів господарювання та громадського сектору.

Механізми цієї підтримки різні – від керівництв щодо впровадження соціальної відповідальності до прийняття законодавчих норм, які стимулюють розвиток соціальної відповідальності. В багатьох країнах уряди починають саме з державних компаній та органів. Соціальну відповідальність інтегровано у публічну політику таких країн, як Данія, Франція, Фінляндія, Швеція тощо.

Висновки та пропозиції. Демократична держава повинна діяти в інтересах людей. Українське суспільство, з

впровадженням політики децентралізації очікує від органів влади переходу на клієнтоорієнтовану модель поведінки, зростання рівня прозорості та підзвітності. Відповідність правовим нормам, дотримання прав людини.

Список використаних джерел:

1. Bowen Howard R. Social Responsibilities of the Businessman. – New York: Harper & Row, 1953.
2. Веревкин Л.П. Социальная ответственность бизнеса [Электронный ресурс]./ Л.П. Веревкин // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. – 2010. – № 1. — Режим доступа: http://www.rfcor.ru/news_rfc_22.html
3. Business for Social Responsibility. – 2006. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.bsr.org>.

Наукове видання

**ДИСКУСІЇ З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ
СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА**

**CONVERSATIONS ON EMERGING ISSUES
IN SOCIAL ENTREPRENEURSHIP**

**Матеріали 64-го Саміту соціального
підприємництва
(м. Житомир 24 травня 2019 р.)**

*Формування та комп'ютерна верстка:
Войнолович І.*

Видавництво ЖНАЕУ
10008, Житомир, Старий бульвар 7